

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

תליתאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקהלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד



פרשת כי תשא



ירושלים עיה"ק תוכב"א

תשפ"א לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת
זו מוקדש להצלחה
ברוחניות ובגשמיות
למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו
ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו
שליט"א.

ואם ימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.
ובקשתינו שטוחה לפני המעינים הי"ו כי כל שגגה וטעות
יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א
בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע,
מחידושיו של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול
רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף קטע מתוך ספר
"שנות חיים" (כת"י) של רבינו שליט"א בענייני אריכות
ימים

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו
שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת
כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת
הגליונות בדוא"ל:
8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות
המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 164-542-0548

פרשת כי תשא

מפתח העניינים

סוד ההצלחה - מציאת חן בעיני ה' / נשיאת חן יכולה לשבר הטבע / חן וכבוד יתן ה' / משה אוהבן של ישראל היה ומצטער בצרתן / כל מגמתו ועבודתו של החסיד היא בעבור כלל ישראל / נשיאת חן בעיני ה' - על ידי אהבת ישראל / כל אחד יכול לזכות לנשיאת חן / העבד הנאמן לה' יתברך - זוכה למציאת החן / כל כמה שאדם אוהב את הקב"ה - כך הקב"ה אוהב אותו

מפתח חידושי תורה

- א. בענין שמן המשחה..... יח
- ב. בענין ואתה קח לך האמור בשמן המשחה..... כ
- ג. בענין משיחת אהל מועד השלחן והמנורה..... כ
- ד. בענין הקטרת הקטורת ומזבח הקטורת..... כב
- א. בענין שם "מזבח" למזבח הקטורת..... כב
- ב. בענין טעם מצות קטורת..... כה
- ג. בענין הקטרת קטורת על גבי מזבח החיצון..... כט
- ד. בענין הקטרת קטורת בערב בין הערבים..... לג
- ה. בענין לשון "קח לך" דקטורת הסמים..... לה
- ו. בענין תפילה חשובה כקטורת..... לו

מפתח שנות חיים

- ז. חשד..... לח
- צא. ט"ו בשבט..... מא

מפתח חידושי סוגיות

- א. בענין אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב..... מב
- ב. בענין מדרש "שמות רבה" שלא בא לידי רבותינו הראשונים נ"ע..... מד
- ג. בענין אין עושים מצוות חבילות חבילות..... מו
- ד. בענין רב יצחק בר רב יהודה..... מז

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמת

יפה בת עליה

אליהו מאיר בן סימוי

מסעודה בת חסיבה

פיבי בת חסיבה

יוסף בן אסתר

שמעון בן עליה

מרגלית בת סימוי

סימוי בת חנה

מסעוד בן אסתר

יעקב בן עליה

שולמית בת כחילה רחל

יצחק שלום בן צ'לחה חנה

תנצב"ה

סוד ההצלחה - מציאת חן בעיני ה'

בעזרת ה' יתברך נראה לעיני בעניני הפרשה, פרשת כי תשא.

וידבר ה' אל משה לך עלה מזה אתה והעם אשר העלית מארץ מצרים... הכתוב מדבר אחרי שישאל חטאו בחטא העגל והיה חרון אף גדול של הקב"ה, ועמד משה בתפילה ובתחנונים עד שעלה בידו לבטל את הגזירה. עתה אומר הקב"ה למשה רבינו שימשיכו בדרכם לארץ ישראל. ויאמר משה אל ה' ראה אתה אומר אלי העל את העם הזה ואתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי ואתה אמרת ידעתך בשם וגם מצאת חן בעיני. מוזכר כאן ענין החן, והוא חוזר ומוזכר שוב ושוב בפרשה: ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך הודיעני נא את דרכיך ואדעך למען אמצא חן בעיניך... ולאחר מכן שוב: ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך. וכן בהמשך: וידבר ה' אל משה גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה כי מצאת חן בעיני.

המילה 'חן' היא מילה קטנה, אבל כוללת בתוכה את הכל. התרגום מתרגם תמיד את ה'חן', 'רחמי', לשון רחמים ואהבה. כלומר, אדם שמוצא חן בעיני ה' יתברך פירוש הדברים שהוא אהוב אצלו, ודא ביה כולא ביה. אחד כזה שהוא אהוב אצל ה' יתברך, יש לו את הכל.

רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל כותב (הובא בקונטרס מגיד דבריו ליעקב גליון), שכל דבר וענין שמוזכר בתורה בפעם הראשונה, אותו המקום הראשון שבו הוא מוזכר הוא היסוד והשורש של אותו הדבר. אם אנחנו רוצים לדעת מהו החן ומהו כוחו, עלינו לחפש איפה הוא מוזכר בפעם הראשונה בתורה, ולראות שם מה הוא יכול לפעול.

היכן החן מוזכר פעם הראשונה? - אצל יוסף הצדיק. על יוסף כתוב (בראשית לט, ב-ד) 'ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדוניו המצרי. וירא אדוניו כי ה' אתו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו וימצא יוסף חן'. הנה לנו יוסף 'איש מצליח', יש לו הצלחה בכל אשר הוא עושה, ומדוע? - 'וימצא יוסף חן', מפני שהוא נושא חן. הרי לנו, שסוד ההצלחה, תלוי בחן. מי שזוכה למצוא חן - זוכה להיות בגדר של 'איש מצליח'.

נשיאת חן יכולה לשבר הטבע

ומי שיש לו הצלחה והוא נושא חן בעיני ה', יש לו כח ועוצמה אדירה עד שכל הטבע משתבר בעבורו, וכל סדרי הבריאה שבורא עולם חקק והטביע בעולמו, משתנים לצרכו. מנין לנו? - גם כן מיוסף. הפסוק שהזכרנו אומר 'ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח וירא אדוניו המצרי כי ה' אתו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו וימצא יוסף חן', שואלים רבותינו במדרש תנחומא (וישב ח'), 'וירא אדוניו כי ה' אתו', וכי פוטיפר הרשע היה רואה שהקב"ה עמו?! הלא אנחנו לא מדברים כאן על יהודי מאמין ששמע על ה' יתברך ועל מצוותיו, אלא

על פוטיפר הרשע! הוא רואה שה' נמצא עם יוסף? כיצד הוא רואה?! וכי פתאום הוא נהיה בעל הרגש שהוא יכול לראות כדבר הזה?!

אלא, אמרו רבותינו במדרש, שלא היה שמו של הקב"ה זו מפיו של יוסף. יוסף לא זו תנועה אחת בלעדי ה' יתברך, ולא היה רגע שלא היה זוכר בשפתיו את ה'. ומעידים רבותינו: היה נכנס לשמשו, הלא פוטיפר קנה את יוסף לעבדו, וכשהיה מגיע אליו לבית לעבוד אותו, היה מלחש יוסף ואומר, רבון העולמים אתה הוא בטחוני אתה הוא פטרוני, וכי פוטיפר הלז הוא האדון שלי?! - חלילה. אתה השי"ת הוא בטחוני אתה הוא פטרוני ואתה הוא אדוני האמיתי, תתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך, זהו הדבר הראשון, ולאחר מכן - ובעיני כל רואי ובעיני פוטיפר אדוני. כך היה לוחש יוסף ומתפלל על כל פעולה ופעולה שהיה עושה בבית אדוניו.

פוטיפר רואה איך שבכל פעם שיוסף נכנס אליו, הוא לוחש איזה לחש. אמר לו פוטיפר, יוסף, מה אתה מלחש? שמוא כשפים אתה עושה לי?! אני רואה איך שעל כל פעולה ועל כל דבר שאני מבקש ממך לעשות, אתה מיד לוחש איזה לחש. מי יודע מה אתה עושה! ואמר לו יוסף, לא. הרי כמ"ש רבותינו (קדושין מט:), עשרה קבין של כישוף ירדו לעולם ותשעה קבין מהם נטלו מצרים [והדרשנים מוסיפים שאת הקב העשירי הם גנבו...], אבל אצלנו העבריים הכישוף אסור, אלא שאני מתפלל שאמצא חן בעיניך. לפיכך כתיב 'וירא אדוניו כי ה' אתו'. לא שפוטיפר הרשע הרגיש בהשגחת ה', אלא שיוסף הוא זה שגילה לו את זה כמענה לשאלתו.

וממשיך המדרש ואומר: 'וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו'. היה יוסף מווג לרבו קונדיטון, יוסף היה נכנס אל פוטיפר ומביא לו גביע עם יין מתוק, והיה פוטיפר אומר לו מה מזגת לי, איזה משקה הבאת לי?! אומר לו - קונדיטון. אומר לו פוטיפר, לא, פסינתון אני רוצה. עכשיו אני בדיאטה, ואני מבקש יין שאין בו הרבה מתיקות, יין יבש. והיה נהפך להיות פסינתון. יוסף מחזיק את הגביע בידו ואומר לפוטיפר, אתה לא רוצה קונדיטון? אתה רוצה פסינתון? - בבקשה. בגביע עכשיו יש פסינתון. היה אומר לו פוטיפר, יין אני רוצה. התחרטתי, ועכשיו אני לא רוצה לא קונדיטון ולא פסינתון אלא יין רגיל. היה אומר לו יוסף - קח יין. ושוב היה אומר לו פוטיפר - לא, יין מבושל אני רוצה. והיה נהיה מבושל. וכן על המים. היה אומר לו פוטיפר, לא, מים אני רוצה. והיה אומר לו יוסף - קח מים. בעוד הגביע בידו של יוסף, הוא מתהפך לכל מה שהיה מבקש, מקונדיטון לפסינתון וממנו ליין וליין מבושל, ומיין מבושל למים, וממים לקוקה קולה... כל מה שפוטיפר מבקש - זה מתהפך בידיו של יוסף. שנאמר 'וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו'. ביד שלו עצמו.

יש לך הצלחה גדולה מזו? - כל מערכת הטבע משועבדת ומתבטלת למי שהוא דבוק בה' יתברך כיוסף הצדיק. ומניין באה ההצלחה הזו? - ממצייאת החן. כשיש את מציאת החן אצל ה' יתברך, כל כללי הטבע הם אחרים.

חן וכבוד יתן ה'

איך מוצאים חן? - יש אחד שחושב שאפשר להשיג חן על ידי 'אבני חן'... הוא חושב שאם ילך ויקנה טבעת עם 'אבן חן' שמושקלה חצי טון ויענוד אותה על האצבע, כך יהיה לו חן... כל אלו הם דברים בטלים, ולא זו הדרך ולא זו העיר.

דודי מרן ראש הישיבה רבי יהודה צדקה זצ"ל היה אומר, שכל אחד יש לו שני דברים שהוא רוצה. האחד, הוא מבקש **למצוא חן** בעיני הבריות, שיאהבו אותו כולם ויסתכלו עליו בעין טובה, והדבר השני הוא **שיכבדו אותו**. אבל את הדברים האלו, אף אחד לא יכול להשיג בידיו שלו. אדם יכול לתת כסף לאנשים כדי שיכבדו אותו, ובאמת כאשר הוא יכנס כולם יעמדו לפניו, אבל כל זה מן השפה ולחוץ ולא חן וכבוד אמיתי. חן אמיתי שאדם באמת מוצא חן בעיני אנשים, זו מתנה שרק בורא עולם נותן לאדם, וכמ"ש (תהלים פד, יב) 'חן וכבוד יתן ה'.

אין מציאות כזו שאדם יוכל לקנות לעצמו חן או כבוד בדרך של חטיפה וכיבוש. וכן הוא מרגלא בפומא דאינשי לומר 'כל הרודף אחרי הכבוד הכבוד בורח ממנו', וכעין המאמר הזה יש בגמרא בעירובין (יג:), ומעשים רבים היו בזה לאורך הדורות, בכלאו שניסו להשיג לעצמם כבוד או חן בדרך הזרוע ולא עלתה בידם. רק הוא יכול להשפיע חן או כבוד על האדם. אלא מאי? - אדם יכול לעשות דברים שיגרמו לכך שהקב"ה יתן לו חן. ועלינו לבדוק ולחפש מהם הדרכים שבאמצעותם אנחנו יכולים למצוא חן בעיני ה' יתברך.

משה אוהבן ש' ישראל היה ומצטער בצרתו

והנה אנחנו רואים בפרשה שלנו שמשה רבינו זכה לחן. הלא לכן הענין הזה של החן מוזכר שוב ושוב, 'אמצא חן בעיניך', 'מצאת חן בעיני ועוד. אנחנו צריכים לשאול את עצמנו, מה עשה משה רבינו שזכה למצוא חן בעיני ה' יתברך. וכך כתב הרמח"ל (בחיבורו דך עין החיים) שזוהו עיקר גדול בתורה, **שיבקש אדם בלבבו מה עשו הראשונים אבות העולם שכך חשק ה' בהם, מה עשה משה רבינו ע"ה ומה עשה דוד משיח ה' וכל הגדולים אשר היו לפניו, ויעלה בשכלו מה טוב לאדם כל ימי חייו לעשות כן גם הוא וטוב לו. כשאדם ידע מה היו הדרכים של אבותינו להשיג חן בעיני ה' יתברך, הוא יוכל ללכת אף הוא בדרכיהם ולזכות להצלחה האמיתית.**

נקיים את מצוותו של הרמח"ל, למשמש ולחפש מה עשה משה רבינו ומה עשו האבות שמצאו חן בעיני ה'.

החיד"א מביא את דברי מהרח"ו זצ"ל (שערי קדושה חלק ב' שער ד'), כי **לא זכה משה לכל מעלותיו**, הלא אנחנו לא יכולים לשער ולתאר את אפס קצהו של משה רבינו, בחיר היצירה האנושית. אחד מיי"ג עיקרי האמונה הוא שלא קם ולא יקום עוד נביא כמשה, וכתב

הרמב"ם (הלכות תשובה ט, ב) שאפילו מלך המשיח שיבוא במהרה בימינו, תהיה מדרגת נבואתו קרובה לזו של משה. אבל כמשה ממש? - לא קם. ומה היה המפתח הגדול שבאמצעותו זכה משה לכל הדרגות הנשגבות שלו?! - לא זכה משה לכל מעלותיו אלא שהיה אוהב לישראל ומצטער בצרתן.

את מה רואה מהרח"ו זצ"ל כנקודה המרכזית שבגללה זכה משה למה שזכה?! - על שהיה אוהב את ישראל ומצטער בצרתן. וכמו שאמרו (שמות רבה א, כז) רבותינו ז"ל על הפסוק (שמות ב, יא) 'וירא בסבלותם'. הרי משה רבינו גודל בביתו של פרעה מלך מצרים, והוא המעוטד להיות יורש העצר של פרעה ולמלוך אחריו. מה חסר לו בחיים?! - לכאורה, הוא יכול לעלות על היאכטה המלכותית ולשוט בנילוס באין מפריע... אבל מה הוא עושה? יוצא ורואה בסבלם של אחיו בני ישראל, ולא די בזה, אלא הוא 'נותן את עיניו ולבו להצטער בצרתן', הוא כואב את כאבם ואומר לאחיו כמו שאמרו רבותינו (שם), 'מי יתן מותי תחתיד'. אין זו מליצה, אלא כפשוטו ממש. אומר משה רבינו לישראלי שעובד שם בעבודת פרך, כדאי לי והגון לי למות תחתיד.

משה רבינו לא מתעלם מהסבל של אחיו, אלא 'וירא בסבלותם'. וכן, ממשיך מהרח"ו, מה שדרשו רבותינו על הפסוק שבפרשה שלנו (שמות לב, לב) 'ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת', והפסוק הזה הוא מפליא את הלב, וקשה למצוא לו חבר ורע.

מדוע? - מפני שאחרי שעשו ישראל מה שעשו וחטאו בחטא העגל, היה חרון אף גדול והמצב של כלל ישראל היה קשה ומסוכן. וקל להבין למה היה חרון אף שכזה, כמו שאמרו רבותינו (שבת פח:)'עלובה כלה שמקלקלת תחת חופתה', שהרי משה רבינו עולה בהר לקבל את התורה, האש עדיין לוחטת בראש ההר וכמו שכתב רש"י במסכת תענית (כ"א ב') שהיתה האש לוחטת עד שנה שניה, דהיינו, שניכר לכל השראת השכינה השורה על ההר, ועם כל זה הם למרגלות ההר הולכים ועושים להם את העגל ואומרים 'אלה אלהיך ישראל'. לכן היה חרון אף עצום והקב"ה אומר 'הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם'. ובשעת החירום הזו עומד משה רבינו לעורר רחמי שמים.

משה רבינו לא מכחיש את החטא של עם ישראל, ואדרבה, מודה בחטא של עם ישראל ואומר 'אנא חטא העם', כי עיקר העיקרים שאם אדם חטא, שיודה בחטאו ולא יכחיש את החטא. וכך מצאנו שאמר הקב"ה (ירמיה ב, לה) 'הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי', כי כשאדם מכחיש את החטא שחטא בו - זה הגרוע מן הכל. אך עומד משה רבינו ואומר 'למה יאמרו מצרים', נכון שבני ישראל חטאו, אבל אם תכלה את ישראל יהיה חילול ה' עצום שיאמרו האומות שלא היה בו כח להעלותם לארץ ישראל וכמו שדרשו רבותינו (ברכות לב:), 'שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך'.

אחר כך אומר משה 'זכור לאברהם יצחק וישראל עבדיך אשר נשבעת להם בך', משה רבינו מעורר את זכות האבות הקדושים שנשבעת להם 'ארבה את זרעכם ככוכבי השמים וכל הארץ הזאת אשר אמרתי אתן לזרעכם ונחלו לעולם'. וכך ממשיך משה רבינו בנאום הסנווריה שלו על ישראל, עד שמגיע לשיא, ואומר 'אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת'.

מה הכוונה במה שאומר משה רבינו 'אם תשא חטאתם', ואיזה לימוד זכות יש בזה על ישראל?! מה זו סיבה למחול לישראל על חטאם?! אך הסבירו רבותינו, כי משה רבינו טוען כאן טענה מופלאה לזכותם של ישראל. אומר משה רבינו להקב"ה, נכון שבני ישראל חטאו, אבל הם לא אשמים. מי שאשם בחטא הזה של חטא העגל הוא אני! ולכן - מחני נא מספרך אשר כתבת, אם צריך להעניש כאן מישהו, זה אותי ולא אותם.

משל למה הדבר דומה, לאחד שזכה להיות אהובו של מלך, והמלך לא זו מתבבו עד שמינה אותו להיות ראש השרים היושב ראשונה במלכות. לאותו אחד שהתמנה זה עתה להיות ראש השרים, היה קרוב משפחה, וכשהוא שמע שדודו או בן דודו נהיה ראש השרים, שמח מאוד. למה שמח? - כי הוא ידע שמעכשיו הוא יכול לעשות כל שברצונו לעשות. הוא יכול ללכת לחנות ולגנוב כמה דברים, ואם בעל החנות יבוא ויתפוס אותו, יגיד לו: 'אייתי אתה מתחיל? אתה יודע מי זה הבן דוד שלי?!' - המשנה למלך... מה יעשה בעל החנות?! - 'אמר לעצמו 'והתעלמות, פעמים שאתה מתעלם מהם'... יגיד לזה הגנב, 'לא ראיתי אותך, לך מכאן ויותר אל תחזור'. ואם בכל זאת בעל החנות לא יירתע ויתבע אותו לדין, יתקשר הגנב אל קרובו השר ויאמר לו 'דודי היקר, תשמע מה שקרה איתי. כך וכך היה מעשה, וכמו שאומרים היום העולם, 'היתה לי מעידה'... יש לי משפט בעוד כמה ימים ואני סומך עליך שתסדר את הענינים, תעלים את התיק עם השופט וכיוצא, כדי שחלילה לא אורשע בבית המשפט ויהיה חילול לכבוד המשפחה'... כמו שגם נהגו האידינא...

וכך אכן היה. הלך אותו קרוב משפחה וגנב כמה דברים מכמה חנויות עד שנתפס. קבעו לו מועד למשפט והוא התקשר בחרדה אל הדוד שלו וביקש את עזרתו. הדוד דאג לו והפעיל את הקשרים שלו, ואכן העלימו עין ופטרו אותו לשלום.

אותו אחד ראה שזה עסק טוב ומצליח, והלך לגנוב עוד פעם... גנב פה וגנב שם, עד שנתפס שוב. התקשר עוד פעם אל הדוד שלו וביקש, 'תשמע דודי היקר, היתה לי עוד פעם מעידה... אמור להיות לי משפט בעוד כמה ימים, ואני מבקש את עזרתך'. הדוד ניסה להפעיל שוב את הקשרים שלו, וגם הפעם, למרות שכבר לא היה קל כמו מקודם, בסוף הצליח להשיג לו חנינה.

בפעם השלישית שהתקשר אליו האחייך וביקש שיחליץ אותו מן המיצר, הבין הדוד השר

שזה לא יכול להמשך כך. מילא פעם אחת ושניה, אבל עכשיו בכל פעם שהוא ישיג לו עזרה וחינה, ילך אותו קרוב משפחה ויגנוב? - זה לא יכול להמשך כך.

בא השר הזה אל המלך ואמר לו, 'תראה אדוני המלך. אכן קרוב המשפחה שלי חטא שוב ושוב, אבל הוא לא אשם בכל זה. להיפך, הוא מיסודו אדם טוב, ומי שאשם בכל הגניבות האלו זה אני'. התפלא המלך: 'אתה אשם?' 'הרי אתה לא גנבת כלום!?' השיב לו השר, נכון, אבל מי נתן לו את הביטחון ואת הכח לגנוב?! למה הוא בכלל הלך ויגנוב?! הרי אם תצא ותבדוק תראה שפעם הוא לא היה גונב, אז מה קרה פתאום שהוא התחיל לגנוב?! - בגלל שאני נהייתי לשר. הוא סומך עלי ואומר 'מה אכפת לי אם אתפס, הלא 'אחות לנו בבית המלך', הודד שלי יעזור לי ויסדר לי את כל הענינים. מכח זה הוא עשה מה שעשה, ובגלל זה הוא ממשיך לגנוב שוב ושוב.

ובכן, אדוני המלך, אמר השר - יש לי פתרון. תפטר אותי מהתפקיד, והכל יבוא על מקומו בשלום. ברגע שאני אפסיק להיות שר, גם אותו אחד יפסיק למעול ולגנוב. כל הסיבה שהוא גונב זה מפני שהוא נשען עלי ויודע שאני כשר יכול לעזור לו, אבל אם תפטר אותי ואשוב להיות כאחד האדם, ידע אותו קרוב משפחה שאין לו על מי לסמוך עוד ויפסיק לגנוב.

זה מה שעשה משה רבינו. הוא בא אל הקב"ה וטוען, עם ישראל קדושים וטהורים, בני אברהם יצחק ויעקב. האי הם חטאו?! - נכון, אבל אני אשם. למה הם חטאו? - כי הם סומכים עלי, על אהובו של מלך. ואם כך הם פני הדברים, יש לי פתרון: 'מחני נא מספרך אשר כתבת'. תפטר אותי מהתפקיד שלי, ואז תראה כמה הם קדושים וטהורים וחסידים.

זהו מנהיג, שלוקח את האשמה על ראשו. באותו הזמן שבני ישראל חטאו בחטא העגל משה בכלל לא היה שם אלא היה בשמי שמים ולומד תורה מפי הגבורה, ולמרות זאת הוא לוקח על עצמו את האשמה ואומר 'אם אין - מחני נא מספרך אשר כתבת'. זהו מנהיג שמסור לעם ישראל בכל נפשו ומאודו.

כל מגמתו ועבודתו של החסיד היא בעבור כלל ישראל

זו היא האפשרות היותר גדולה למציאת חן שיכול אדם למצוא חן בעיני בוראו. וכך לימד אותנו המסילת ישרים בפרקי החסידות (פרק י"ט), כאשר בא לבאר את הדרגה של ה'חסיד'. כותב הרמח"ל ז"ל: מונת החסידות לטובת הדור, דהיינו, שראוי לכל חסיד שיתכוון במעשיו לטובת דורו כולו ליזכות אותם ולהגן עליהם. החסיד לא עובד את עבודת ה' רק בשביל עצמו, בשביל העולם הבא שלו ובשביל הקשר שלו עם ה' יתברך, אלא הכוונה במעשיו היא לטובת כל דורו, ליזכות אותם ולהגן עליהם.

הוא מה שאמר ישעיה הנביא (ישעיה ג, י), 'אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו'. ביארו רבותינו המפרשים (הובא במצודת דוד שם), 'אמרו צדיק', 'אמרו' הוא מלשון 'וה' האמירך היום', לשון שבת. 'אמרו צדיק' - תשבחו את הצדיק, 'כי טוב', הצדיק הולך בדרך הישר ועושה את הטוב בעיני ה'. 'פרי מעלליהם יאכלו', לכאורה היה צריך הכתוב לומר 'פרי מעלליו יאכל', כי על ידי שעשה הצדיק מעשים טובים, הוא יאכל את חלקו לעולם הבא, אבל לא כך אומר הכתוב. 'כי פרי מעלליהם יאכלו' - אחרים יאכלו את הפירות, כי כל הדור כולו נהנה ואוכל מפירותיו של הצדיק, וכמו שמצאנו אצל רבי חנינא בן דוסא (ברכות יז:), שכל העולם ניזון בשבילו, כלומר, על ידי השביל שהוא סולל ומשפיע מן השמים, והוא עצמו די לו בקב אחר של חרובים מערב שבת לערב שבת.

ואמרו רבותינו (בבא בתרא טו.), שכאשר משה רבינו שלח את המרגלים לארץ ישראל, צווה עליהם שיבדקו 'היש בה עץ אם אין' (במדבר יג, ט). ולכאורה, לא מובנת הבדיקה הזו של משה רבינו. וכי יש מקום שאין בו עץ?! ודאי שיש בארץ ישראל עצים. אלא, אמרו רבותינו, התכוון משה לשאול האם יש בה מישעה שמגן על דורו כעץ. מן העץ כולם נהנים, בין על ידי שמסתופפים בצלו ועל ידי זה מגן העץ עליהם מן החום ונותן להם הגנה ושמירה, ובין מהפירות של העץ שמקבלים ממנו שפע של טובה וברכה. אומר משה למרגלים, תבדקו אם יש בארץ מישעה צדיק שמגן על היושבים בה.

ותראה, מוסיף המסילת ישרים, שזה רצונו של המקום ברוך הוא, מה רוצה מאתנו ה' יתברך? - שיהיו חסידי ישראל מזכים ומכפרים על כל שאר המדרגות שבהם. מי שזכה והגיע לדרגה הגבוהה של 'חסיד', הכוונה בכל העבודה שלו היא להיות מזכה ומכפרת לישראל, וכמו שאמרו (ויקרא רבה ל, יב) שלכן אגודים ארבעת המינים יחד, שיבואו אלו ויכפרו על אלו. יבוא האתרוג שיש בו גם טעם וגם ריח ומשול לאתרוג, ויכפר על הערבה שאין בה לא טעם ולא ריח, ונמשלת לרשעים. שאין הקב"ה חפץ באובדן הרשעים, אלא מצוה מוטלת על החסידים להשתדל לזכותם ולכפר עליהם.

הצדיק והחסיד עושה את כל הפעולות שלו לצורך הכלל. איך הוא עושה את זה? - על ידי הכוונה שלו, כמו שממשיך הרמח"ל: וזה צריך שיעשה בכוונת עבודתו לשם כל ישראל, ולכן תקנו רבותינו בנוסח של ה'לשם יחוד', 'בשם כל ישראל'. כי אנחנו כולנו כאיש אחד, וכשאנחנו עושים איזה מצוה אנחנו מתכוונים לעשות אותה בשם כל כלל ישראל.

מוסיף המסילת ישרים, וגם בתפילתו בפועל, שיהיה מתפלל על דורו לכפר על מי שצריך כפרה ולהשיב בתשובה את מי שצריך לה וללמד סנגוריה על הדור כולו. ואכן, הגמרא (עין סוטה י"ג ב') דרשה את כל הדברים הללו על משה רבינו, שהוא היה מתפלל על העם שישובו בתשובה ומלמד סנגוריה על ישראל. ומי שעושה את הדברים האלו, עושה את כל

פעולותיו לשם הכלל ומתפלל על ישראל תמיד, אשריו ואשרי חלקו. הוא נכנס בגדר החסיד, והוא זה שזוכה למצוא חן בעיני ה', כמו שממשיך המסילת ישרים וכותב: **כי אין הקב"ה אוהב אלא למי שאוהב את ישראל.**

נשיאת חן בעיני ה' - על ידי אהבת ישראל

החן פירושו אהבה, כמו שתרגם אונקלוס 'רחמי'. מי מוצא חן בעיני ה'?! את מי אוהב ה'?! - אומר לנו הרמח"ל, 'אין הקב"ה אוהב אלא למי שאוהב את ישראל'. מי שזוכה למציאת החן בעיני ה' יתברך לא צריך עוד לכלום, כמו שמאריך בזה המשגיח רבי יחזקאל לזווגשטיין זצ"ל (במכתביו דף ע"ד ודף רכ"ד ועוד בכתביו), מפני שכאשר אדם הופך להיות אהוב של מלך, המלך מסייע אותו בכל הענינים. ומהי הדרך לזכות למציאת החן?! - על ידי שאדם יהיה אוהב את ישראל כדברי הרמח"ל. וכמו שראינו בדברי מהרח"ו זצ"ל שלכן זכה משה רבינו לכל מעלותיו 'לפי שהיה אוהב את ישראל ומצטער בצרתן'.

ממשיך המסילת ישרים, וכל מה שאדם מגדיל את אהבתו לישראל, כך גם הקב"ה מגדיל אליו את אהבתו. אם אתה טורח יותר בעבור כלל ישראל, אם אתה משתדל למעט את פושעי ישראל ולהשיב אותם בתשובה, מתפלל על כללות (((עם ישראל וכיוצא, דע לך שגם אתה מתעלה מזה והקב"ה מגדיל אליך את אהבתו. ואלו הם הרועים האמיתיים שהקב"ה הפץ בהם הרבה שמוסרים עצמם על צאנו, יש כאן את הרמז למשה רבינו 'רעיא מהימנא' שזכה למה שזכה בגלל מסירות הנפש שלו בעבור כלל ישראל, כמו שראינו שעמד ואמר 'ואם אין מחני נא מספרך', ולקח על עצמו את האחריות לחטא העגל. הצדיקים והחסידים שמצאו חן וזכו לאהבת ה' יתברך, היו דורשים ומשתדלים על שלומם וטובתם של ישראל בכל הדרכים, וכל צרה ומצוקה שהיתה לאיזה יהודי, היתה פוגעת בהם ומפריעה להם כאילו היתה צרתם שלהם.

שמעתי מעשה על האדמו"ר מסאטמר זצ"ל, בעל הדברי יואל. הוא כנודע, היה מעמודי החסד שבדורו. לצד כל המפעלים הגדולים שלו לתורה, היה מיוחד מאד במידת הצדקה, והיה מסור למצוה הזו בכל לב ונפש. פעם אחת נכנס אצלו יהודי אחד, והתחיל לתנות לפניו את כל הצרות והמצוקות שלו. 'כבוד הרב - אמר לו אותו יהודי - דע לך שאני איוב במהדורה חדשה... יש לי תת"ר"ף מיני חלאים, בידים וברגלים, בראש ובאזניים, אין בי איבר אחד שאני לא סובל בו. וגם בבית יש לי צרות ומצוקות עם אשתי ועם הילדים, ועוד זאת יש לי בביתי עניות שחורה והשתרגו עלי חובות עצומים מאד'. וכך ממשיך היהודי ומספר את כל צרותיו, והאדמו"ר שומע את הדברים ומרגע לרגע מתמרמר יותר ויותר ומתעצב אל לבו וכואב את כאבו לשמע הצרות והצער של היהודי הזה.

אחרי שגמר היהודי לספר על עצמו, עודד אותו האדמו"ר וניחם אותו עד שהחזיר לו את שמחת החיים שלו, ולסיום נתן לו סכום גדול שיהיה בו כדי לסייע סיוע של ממש. אותו יהודי שמח מאוד, ויצא לחיים טובים ולשלום. לא עברו אלא כמה רגעים ספורים, ונכנס יהודי אחר לחדר. פנה אותו אחד אל האדמו"ר מסאטמר ואמר לו 'כבוד הרב, תמחל לי אתה וימחלו לי גם כן מן השמים, אבל אני מוכרח לומר לך את האמת. אני הייתי כאן בפתח החדר ושמעתי את כל הסיפורים של היהודי שהיה כאן קודם, ותדע לך שהוא שיקר בכל מה שאמר ולא היה דבר אחד נכון בכל הסיפורים שלו. למשל, הוא אמר לך שיש לו צרות עם אשתו, אבל הוא בכלל לא נשוי...'.

האדמו"ר שמע את זה, ואמר לו כך: תנוח דעתך שהנחת את דעתי, ותהיה מבורך לשמים על החסד שעשית איתי. אתה יודע כמה הצטערתי בשבילו וכמה סבל נגרם לי מרוב הצרות והיסורים ששמעתי ממנו שיש לו?! כנגד תת"ף החלאים שהוא סיפר לי שיש לו, יחולו תת"ף ברכות על ראשך, לפי שגאלת אותי מכל הצער שהייתי שרוי בו...

אדם אחר שהיה שומע דבר כזה, היה מתרעם וזועם: 'ככה הוא רימה אותי?! שקרן רמאי ובן בליעל, איזה בני אדם יש היום בעולם...' אבל האדמו"ר מסאטמר בכלל לא חשב ולא התייחס על זה, ורק דבר אחד היה חשוב לו, לשמוע שבאמת היהודי ההוא לא כל כך סובל כמו שהוא חשב קודם.

למה זה כך? - כי היה האדמו"ר מסאטמר 'מצטער בצרתן של ישראל', 'משתדל ומתאמץ על שלומם וטובתם בכל הדרכים ומוסר עצמו על צאנו', ולא היתה לו מנוחה אחרי ששמע את גודל התלאות של זה. וכשעכשיו פייסו אותו והניחו את דעתו שלא היו דברים מעולם, לא היה מאושר ממנו.

עוד אומר הרמח"ל בגדר החסיד, עומדים תמיד בפרץ להתפלל עליהם ולבטל גזירות קשות, וגם כאן מרמז הרמח"ל באצבע, על משה רבינו ע"ה, עליו נאמר (תהלים קו, כג) 'לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית', כי כאשר היתה הגזירה הזו של כליה על עם ישראל עמד משה רבינו בתפילה ובתחנונים עד שביטל את הגזירה. ואדרבה, ולפתוח שערי ברכה, וזה מה שמוזכר בפרשה שלנו כאשר שלח משה רבינו את בני שבט לוי שיעברו בתוך המחנה מקצה לקצה ויהרגו כל איש שעבד בעגל, 'ולתת עליכם היום ברכה' (שמות לב, כט).

אומר הרמח"ל, למה דומה הרועה הזה שעומד על צאנו ושומר עליהם מכל משמר, דואג ומצטער בצרתן ועושה הכל כדי שלא יארע להם נזק, ולכן הוא זוכה לאהבת ה' יתברך לאין שיעור ולאין גבול?! - לאבא שאינו אוהב שום אדם יותר ממי שהוא רואה שאוהב את בניו אהבה נאמנה. אדם שיש לו כמה בנים, והוא רואה מישהו שאוהב את הבנים שלו, נותן להם כל מה שהם צריכים ושומר ומגן עליהם, ברור ופשוט לכל בר דעת שמתעוררת אצל

האבא הזה אהבה גדולה לאותו אחד שדואג לבנים שלו. וזהו דבר שהטבע מעיד עליו ואנחנו רואים אותו בעליל, שאם יש אחד שדואג לבן שלך, אתה תאהב אותו אהבה גדולה.

כך הדבר הוא גם כלפי שמיא. כאשר רואים בשמים שיש מישהו שמצטער בצרתן של ישראל ופועל לטובתם בכל המובנים, וכלשון הרמח"ל ש'דורש ומשתדל בשלומם וטובתן בכל הדרכים', אז גם כן יש התעוררות של אהבה עצומה ונשיאת חן לאין גבול מהקב"ה לאותו אחד שפועל בדבר הזה.

כל אחד יכול לזכות לנשיאת חן

זה מה שלמדנו כאן בפרשה. כאשר אנחנו רואים בתורה את משה רבינו שהגיע למעלותיו הנשגבות ואנחנו רוצים לדעת איך הוא הגיע לזה, התשובה נמצאת אצלנו בפרשה. על ידי מציאת החן בעיני ה'. כי כאשר אדם מוצא חן בעיני ה' אין גבול לאן הוא יכול להגיע. והדרך למציאת החן? - לאהוב את ישראל ולהצטער בצרתן.

ובענין הזה - צריך להדגיש - אין תירוצים, והוא שווה לכל נפש. כשמדברים עם אחד ושואלים אותו למה הוא לא מגיע לשיעור תורה, הוא יכול להשיב 'מה אני יכול לעשות?!' בשיעור שם לומדים בעיון ובעומק סוגיות סבוכות, ואני קשה לי להבין את מה שלומדים שם. מדברים שם על אבי אבות הטומאה, אב הטומאה וולד הטומאה, ואני לא מוצא שם את ידי ורגלי. מה אני יכול לעשות?!' - ובאמת זה לא קל, יש סוגיות קשות וסבוכות, שצריכות עמל ויגיעה. ואמנם באמת אין פוטר ואין פטור מתלמוד תורה, ואין אחד שלא יכול למצוא חלק בתורה שיכול לעסוק בה לפי דרגתו והבנתו, אבל מכל מקום אפשר להבין למה הוא לא יכול להגיע לשיעור הזה, ולעומתו מישהו אחר שהוא כן בר הכי - מגיע לשיעור.

אבל הנושא הזה שאנחנו מדברים בו, אהבת ישראל וההשתתפות אתם בעול, ולהשתתף בצערם וכאבם, הוא הפקר לכל, וכולם שווים בו. מה מבוקש ממך? - תעורר בלבך אכפתיות שיהיה אכפת לך מהצרות שלהם, תהיה מצטער בצערם, תאהב אותם ותדאג להם במה שאתה יכול. ואין הכוונה לאהוב אותם רק בפה, לנשק אותם ולצאת בזה ידי חובה, כי האהבה מתבטאת בפעולה, בנתינה ובעשיה. בשביל לאהוב את ישראל ולהיות מצטער בצרתם לא צריך להיות גאון הגאונים ולא צריך להיות למדן גדול, ולא צריך אלא דבר אחד בלבד: שהלב שלך יהיה חי בשביל הזולת, שיהיה אכפת לך מהחבר שלך ומבית ישראל כולו.

דודי ראש הישיבה רבי יהודה צדקה זצ"ל, בכל פעם שהיה שומע איזה צרה שבאה על יהודי, גם אם לא היה מהמשפחה שלו וגם אם בכלל לא הכיר אותו, היה הדבר מפריע לו וטורד את מנוחתו. הוא היה כל הזמן מהרהר לעצמו 'פלוני שרוי בצער, איך אני יכול לעזור לו?!' אולי אדבר עם פלוני שיוכל לסייע לו או עם אלמוני שיוכל לדבר אתו ולתמוך

בו'. והאכפתיות הזו, הדאגה וההשתתפות עם כלל ישראל בצרתם, היא מביאה לאדם את מציאת החן, ועל ידי זה הוא זוכה למעלות הכי גדולות ונשאות.

העבד הנאמן לה' יתברך - זוכה למציאת החן

המשגיח רבי יחזקאל לווינשטיין זצ"ל מאריך הרבה במעלת מציאת החן. הוא מביא לדוגמא לכח העצום של נשיאת החן, את נח בדור המבול. הרי בזמן המבול כל הבריאה כולה נמחקה, הווי אומר שמדת הדין שלטה בעולם בתוקף גדול, ועם כל זה נח ניצל. זהו דבר פלא שבזמן שמידת הדין שולטת כל כך נח ובניו לבדם נצלו. מדוע? - 'נח מצא חן בעיני ה'. כאשר יש את מציאת החן בעיני ה' יתברך, גם אם יש מציאות כזו שכל העולם בא עליו כליה, אבל זה שנושא חן בעיני ה' יתברך יש עליו שמירה מיוחדת. (עיין בספר אור יחזקאל תורה ודעת דף שס"ג וש"ט).

אי לכך, אמר המשגיח, כל אחד צריך לחפש דרכים ואופנים איך יוכל למצוא חן בעיני ה'. כשאדם ימצא חן בעיני ה' יתברך, הוא זוכה לכל הברכות ולכל המעלות כולם. והדרך הראשונה לזכות במציאת החן היא כמו שהזכרנו, על ידי שאדם ישא בעול עם חבריו וידאג לכלל ישראל.

המשגיח זצ"ל מביא עוד דרך לזכות לנשיאת חן. משל למה הדבר דומה, כותב המשגיח, לאחד שיש בבעלותו בית חרושת. במפעל שלו הוא מעסיק כמה פועלים, שעושים את עבודתם ובכך מאפשרים את קיומו השוטף של המפעל. בתוך הפועלים - יש כמה סוגים. יש פועל, שכל מה שאומר לו בעל הבית לעשות, הוא מיד הולך ועושה את זה בשמחה ובנאמנות. אמרו לו להגיע לעבודה בשמונה - הוא יבוא בשמונה. ללכת בארבע - ילך בארבע. לעומת זה יש פועל אחר, שהגם שגם הוא פועל ועובד במפעל, אבל הוא עושה את כל העבודה שלו בעצלות ועם תירוצים שונים ומשונים. הוא תמיד יאחר לעבודה, ובמקום לבוא בשמונה בבוקר יבוא באחת עשרה. אם ישאלו אותו 'למה אתה מאחר?!' הוא ישיב: 'הרמזור עצר אותי... ואם ישאלו אותי, וכי רמזור עצר אותך שלוש שעות?!' הוא יוסיף: 'ועוד יש לומר שגם נדמה לי שהיה לי כאב בטן... יעזבו אותי וישלחו אותי לעבודה. אחרי כמה שעות הוא יבוא ויבקש לצאת מוקדם לבית. 'מה קרה? - 'יש לי אונס גמור שנחשב אונס, ואני לא יכול לגלות מהו...'
שניהם עובדים ושניהם פועלים באותו מפעל. מי מהם רצוי ואהוב אצל בעל הבית?! - ברור ופשוט לכל אחד שהפועל הראשון, זה שעושה את מלאכתו בנאמנות ולא מתעצל ומתרשל ומתרץ תירוצים על כל פעולה.

אמר המשגיח: כמו שהוא לעיני בשר ודם, כך הוא גם כלפי שמיא. יש אחד שעושה את רצון ה' יתברך בשלימות ובנאמנות, בלי דחיות ובלי תירוצים, ולעומתו יש אחד שהגם שמקיים את מצוות ה', אבל בכל מצוה הוא מתרשל ומקיים אותה בדיעבד, עם תירוצים

שונים ומשונים למה הוא מאחר לתפילה ולמה הוא מאחר לשיעור תורה וכדומה. אם אתה שואל אותו 'למה אחרת', הוא משיב לך שאשתו ילדה, לפני חמש עשרה שנה כמובן... וזה הראשון, שעושה את מלאכתו נאמנה בלי להתרשל ועם נאמנות מוחלטת לה' יתברך - הוא זוכה למציאת החן.

משה רבינו התכנה 'עבד נאמן' (במדבר יב, ז). הוא עושה את מצוות ה' באמונה, בדקדוק ובשמחה, ולכן הוא זוכה למציאת החן כמו שאנו רואים כאן בפרשה, ולכן הוא זוכה למה שזוכה ומגיע לכל המעלות הנשגבות שלו. ככל שאדם יגביר בעצמו את הנאמנות שלו לבורא, דהיינו, שיבצע ויעשה את רצון ה' יתברך בשלימות וישתדל תמיד לעשות נחת רוח לה' ככל יכלתו, כך הוא יגביר את מציאת חנו שלו בעיני ה' יתברך, ויזכה להיות 'איש מצליח', בכל התחומים והמובנים.

כל כמה שאדם אוהב את הקב"ה - כך הקב"ה אוהב אותו

יתירה מזו. רבינו חיים בן עטר זיע"א, בחיבורו אור החיים על הפרשה שלנו, הפרשה שמלמדת אותנו על מציאת החן, מאיר עינים ומגלה נפלאות מתורתנו הקדושה. הרי כלל גדול בדינו, כי 'כמים הפנים לפנים, כן לב האדם לאדם' (משלי כו, ט). בפשוטו הכוונה היא, כי כמו שאדם שעומד מעל נהר או שלולית מים, הוא יראה במים את הבבואה שלו בדיוק באותה התנוחה שהוא עומד שם מעל המים, ואם הוא מחייך הוא יראה בבבואה המשתקפת חיוך, ואם הוא יוציא לשון לבבואה המשתקפת במים, אף היא תחזיר לו לשון... כי המים משקפים את מה שאתה מראה להם - 'כן לב האדם לאדם', מה שיש לך בלבך על חברך - כך יש בלבו של חברך עליך. אם אתה מחבב מישהו, הוא מוצא חן בעיניך ואתה אוהב אותו, גם אם אתה לא מודיע את זה לאף אחד, הלב שלו מרגיש את הלב שלך, ואף הוא אוהב אותך בחזרה. ולהיפך - אם יש לך איזה טינה, ריחוק וקפידא על ידיד שלך, גם אם תחייך לו, הלב שלו ירגיש את הלב שלך והוא ירגיש ריחוק כלפיך.

זהו פשוטו של מקרא, אבל באמת זה נכון גם כלפי שמיא. מנין לנו? -- אומר הפסוק בפרשתנו (שמות לג, יא): 'ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו'. אומר האור החיים הקדוש, המונה בזה הוא, כפי שיעור ההכנה שהיה עושה משה רבינו ע"ה להקבלת פני שכינה, אותו שיעור תהיה השגה מפנים העליונים. כמה שאדם מתאמץ מצד עצמו להשיג קשר עם ה' יתברך, וככל שהוא משתדל יותר להשיג השגה ולהגיע לדבקות בה' יתברך - כך הוא יזכה. כי כפי אשר יכין האדם עצמו להשפעת הקדושה, כך ישיג. וזהו אמרו 'כאשר ידבר איש אל רעהו', על דרך מה שאמר שלמה במשלי 'כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם', פירוש, כי הלבבות ישכילו בנעלם אם לאהוב אם לשנוא, כמו שהזכרנו קודם שהלב יודע להבין ולהרגיש גם בנעלם, וכל אחד מרגיש מה יש בלבו של חברו אם הוא

אוהב אותי או שונא אותי. וממילא, כל אחד יכול לפעול בדרך הזו שחבר שלו יאהב אותו - כי כפי אשר יכין לבו לאהוב חבירו, כמה שאדם מכניס אהבה בלב שלו אל חבר שלו, כך יתבונן לב חבירו לאהוב אותו. ממילא גם בלבו של החבר נכנסת אהבה אליו.

הוא אומרו 'כאשר ידבר איש אל רעהו', שלא יאהבהו אם לא יכין לבו להיות גם הוא רעהו. כשאני מכניס בלבי אהבה אל חברי ומהפך את עצמי להיות ידיד אמיתי אליו, ממילא גם הוא מתהפך להיות אוהב וידיד שלי. כמו כן 'דבר ה' פנים אל פנים', אותה המידה ואותה הבחינה שייכת גם ביחס לאדם והקב"ה.

כאן מסר לנו רבינו האור החיים הקדוש זצ"ל מפתח נורא, שעל ידיו כל אחד יכול לבדוק ולדעת מה חושבים עליו בשמים ואיך מתייחסים אליו בשמים. 'כאשר ידבר איש אל רעהו' - כמו שבאדם יש את הכלל הזה של 'לב האדם לאדם', כך זה גם כלפי שמיא. ולפיכך: מה שבלבך על ה' יתברך - כך זה גם להיפך. ומעתה, מסיים האור החיים, יבחין האדם מה הוא עם קונו, יש לכל אדם אפשרות לבחון בחינה אמיתית ומדוקדקת על מצבו הרוחני, אם בלבבו יתאוה ויחשוק בה' ובעבודתו, הוא מרגיש שיש לו חשק לקיום התורה והמצוות, הוא מגיע לשיעור בשמחה ומקיים את מצות הצדקה בשמחה, הנה זה סימן כי ה' יתברך אהבו. אם אתה אוהב את עבודת ה' יתברך ומקיים אותה בחשק ובשמחה, זה סימן מובהק כי גם הקב"ה אוהב אותך. ולהיפך חלילה.

למאי נפקא מינה? - אסור לו לאדם להטעות את עצמו. יש אחד שחושב 'אין ספק שאני אחד האנשים היותר אהובים בשמים, אני הרי צדיק יסוד עולם, אספקלריא המאירה ונהרא דדהבא'... דע לך, שהחשק והתאוה בעבודת ה' יתברך, הם יעידו. אם אתה מקיים את התורה והמצוות בחשק ובשמחה, וגם כשיש קשיים - ולא חסרים קשיים - אתה לא מחפש תירוצים כמו שהזכרנו קודם אלא כופה את עצמך לתורה ולעבודת ה', זה אכן סימן טוב שאתה אוהב למעלה. אבל אם אתה מוצא בכל פעם תירוץ וסיבה למה אתה פטור מללמוד תורה עכשיו ולמה אתה פטור מלקיים מצוה פלונית וכיוצא בזה, זהו סימן לא יפה בעבורך.

וכמו שהזכרנו, זה לא רק המבחן לאדם, אלא גם הדרך לזכות באהבת ה'. אם אדם מכניס בלבו אהבה לה' יתברך ומתרגם את זה למעשים כשהוא הולך חרף כל הקשיים לשיעורי תורה, ולמרות קשיי הפרנסה הולך וקובע עתים לתורה ומגדל בניו לתורה ונותן צדקה בשמחה ובמסירות נפש - גם הקב"ה יאהב אותו וישפיע לו חן וחסד. ואם יש לאדם את החן, אז הוא בבחינת 'ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח... וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו וימצא יוסף חן', הוא הופך להיות בגדר של איש מצליח בכל התחומים כולם, ברוחניות ובגשמיות. ובראש ובראשונה זה עצמו ההצלחה היותר גדולה, עצם זה שהקב"ה אוהב את האדם ונמצא יחד אתו. וה' יהיה בעזרנו ואמן.

חידו"ת לפרשת כי תשא

א. בענין שמן המשחה

שמות (ל' כ"ב) בפרשת שמן המשחה כתוב: "וידבר ה' אל משה לאמר ואתה קח לך בשמים ראש, מור דרור וגו' וקנמן בשם וגו' וקנה בשם וגו', וקדה וגו', ושמן זית הין וגו' ועשית אותו שמן משחת קודש".

ועוד שם (ל' ל"ד) בפרשת מעשה הקטורת כתוב: "ויאמר ה' אל משה קח לך סמים נטף ושחלת וחלבנה סמים ולבונה זכה וגו', ועשית אותה קטורת רקח מעשה רוקח ממלח טהור קודש".

ובמסכת יומא (ג' רע"ב): "קח לך משלך ועשה לך משלך, ויקחו אליך משל ציבור דברי רבי יאשיה, רבי יונתן אומר בין קח לך בין ויקחו אליך משל ציבור, ומה תלמוד לומר קח לך כביכול משלך אני רוצה יותר משלהם, וכו', עד כאן לא פליגי אלא בקיחות דעלמא ועשיות דעלמא, קיחות דעלמא קח לך סמים" וכו', עיין בסוגיא.

נמצא לפי זה דלרבי יאשיה דדריש קח לך משלך, אם כן בקטורת דכתיב קח לך סמים צריכה היא להיות משל משה דוקא.

ויש להבין תרתי, חדא מדוע רבי יאשיה הביא קרא **דקטורת** קח לך סמים נטף וגו', והיה לו להביא מפסוק היותר מוקדם מקרא **דשמן המשחה** ואתה קח לך בשמים ראש.

ותו יש להבין שהרי מפורש במקראות שהן את **שמן המשחה והן את הקטורת** הביאו גם בני ישראל ולא רק משה, וככתוב בספר שמות (כ"ה ג' ו'): "וזאת התרומה אשר תקחו **מאתם** זהב וגו' בשמים לשמן המשחה ולקטורת הסמים".

ועוד שם (ל"ה ח'): "**קחו מאתכם** תרומה לה' כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה' וגו' ושמן למאור ובשמים לשמן המשחה ולקטורת הסמים".

ועוד שם (ל"ה כ"ז): "והנשיאים הביאו את אבני הששה וגו', ואת הבשם ואת השמן למאור ולשמן המשחה ולקטורת הסמים".

ואם כן תקשה לך לכאורה איך אפשר לומר אליבא דהתנא רבי יאשיה דקטורת באה רק משל משה רבינו ע"ה.

ומצאתי שכבר עמדו בדבר גאוני בתראי ז"ל, ותירצו דמאי דקאמר רבי יאשיה דקח לך האמור בקטורת, היינו על **מעשה הקטורת הראשון** שהיה במשכן שעשה משה רבינו, זה היה צריך להיות משל משה, אבל **לדורות** אכן היתה הקטורת באה משל כלל ישראל, והיינו דכתוב במקראות שקטורת הביאו ישראל והנשיאים, שהיא לצורך הקטורת של **הדורות הבאים** ודוק.

והשתא דאתינן להכי, מדוקדק הא דתלמודא אייתי קרא דקח לך **דקטורת** ולא אייתי קרא קח לך **דשמן המשחה** דקדים ליה, שהרי שמן המשחה הביאו גם ישראל והנשיאים וכנזכר במקראות לעיל, ושם גבי שמן המשחה אין לומר ולתריך כמו גבי הקטורת דהכוונה לשמן המשחה

דורות שזה יהיה משל ישראל והנשיאים, שהרי שמן המשחה נעשה רק פעם אחת בימיו של משה והוא היה לדורות כאומרם בכריתות (ה' ב') ועיין רמב"ם הלכות כלי מקדש (פ"א ה"ה), וככתוב כל זאת בהגהות הגאון רש"י ליומא שם, וכן כתב הגאון נצ"יב ז"ל בביאורו העמק דבר שמות (ל' כ"ג), ועיין גם בספר תורה תמימה שמות שם.

ונראה לי בס"ד להעיר ולהרגיש קצת בדברי קדשם ז"ל, דהא דלא הביאו מקרא המוקדם דשמן המשחה ואתה קח לך בשמים ראש, כי אפשר שכל המחלוקת בין רבי יאשיה ורבי יונתן אם לשון קח לך פירושו משלך או לא, היא רק כשכתוב קח לך גרידא, כההיא דקטורת, אבל כאן בשמן המשחה דכתוב **ואתה** קח לך, כולי עלמא גם רבי יונתן יודה לרבי יאשיה דבעינן משל משה, ולכן לא הזכיר התלמוד לקרא דשמן המשחה הקודם והביא רק מקרא דקטורת.

עוד יש להעיר דלפי פירוש הני גאוני רברבי ז"ל יוצא דאת הבשמים לקטורת הסמים, הביאו בני ישראל לא עבור הקטורת דעשה משה לצורך המשכן, אלא רק לקטורת דשל דורות, ותמוה שבשעה שמתנדבים לצורך משכן משה, יביאו קטורת עבור הדורות הבאים, ומדוע רק פרט זה יצא מן הכלל דשאר הדברים שהתנדבו היה לצורך משכן משה, ואילו קטורת עבור הדורות הבאים, ואם משום דקטורת כליא וצריכים לכל השנים אף השנים הבאות, אטו אין שאר דברים שכלים (כבגדי כהונה) ומדוע לא התנדבו גם אותם לצורך השנים הבאות, ועיין בה.

ובני בכורי יקירי אהובי חו"ב רבי אברהם אליעזר נר"ו הראני דברי הגאון רבינו יצחק אברבנאל ז"ל בביאורו לתורה (שם ל"ד) שכה כתב: "ויאמר ה' אל משה קח לך סמים, אחר שצוה על שמן המשחה צוה על הקטורת אבל לא אמר בה **ואתה** קח לך כאשר אמר בשמן המשחה, לפי שלא היה מחוייב שתעשה מלאכת הקטורת על ידי משה אלא שיצוה לעשותו כן" עכ"ל.

והא לא אתיא כרבי יאשיה וכנ"ל, ומדבריו יש אסמכתא וסעד למאי דכתיבנא דבשמן המשחה אף רבי יונתן יודה דאינה באה אלא משל משה דהתם שאני דכתיב **ואתה** קח לך, ועיין עוד בדברי רבי יצחק אברבנאל ז"ל בביאורו לפרשת שמן המשחה (שם פסוק כ"ב) ודוק היטב.

ולבהן הגדול מאחיו רבינו הגאון האמיתי רבי מאיר שמחה זצ"ל ראיתי בספרו המופלא משך חכמה שמות (ל' ל"ד) שכה כתב: "קח לך סמים, אמרו קח לך משלך יעויין יומא (ג' ב'), ובפרשת ויקהל אמרו והנשיאים הביאו את הבשם ואת השמן למאור ולשמן המשחה ולקטרת הסמים, ולא נזכר שהם הביאו למשה, ונראה על פי מאי דדריש ביומא (ע"ה סע"א) והנשיאים הביאו הנשיאים ממש שהם העננים שהביאו ברדת המן, והרי המן היה בזכות משה כמו שאמרו בתענית (ט' א'), ולכן הוי כמו שלקח מעצמו". ודברי פי חכם חן ושפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו זיע"א.

אלא שלכאורה יש להרגיש בדברות קדשו ז"ל, חדא דהדרשה ביומא שם שהנשיאים דהיינו העננים הביאו היא דרשת **רבי יונתן**, ואנן קיימינן בדעת החולק עליו הוא **רבי יאשיה** דאמר כל מקום שנאמר קח לך היינו משלך, ונצטרך לומר דרבי יאשיה סובר בהא כרבי יונתן דהנשיאים היינו עננים הביאו.

ותו לפי דרכו ז"ל דמכח המן שירד בזכות משה מיקרי כמו משל עצמו, טפי היה לו להביא מדברי הספרי (פרשת בעלזותך פסא פ"ט): "כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הצטרכה

אשה למיני בשמים אלא **מן המן** היתה מתקשטת", הרי שהמן עצמו היה לבושם, אך ביומא (שם) אמרו שעם המן ירדו גם תכשיטי נשים ופירש רש"י: "בשמים שהיו דוכות במדוכה ומתקשטות בהן להיות ריחן ערב לבעליהן", ועיין בפירושו זרע אברהם לספרי שם. ועיין.

ב. בענין ואתה קח לך האמור בשמן המשחה

שמות (ל' כ"ג): "ואתה קח לך, בשמים ראש מר דרור חמש מאות, וקנמן בשם מחציתו חמישים ומאתים, וקנה בשם חמישים ומאתים, וקדה חמש מאות בשקל הקדש, ושמן זית הין, ועשית אתו שמן משחת קדש" וגו'.

וראיתי לרבינו הגדול רבי חיים ׳ן עטר ז"ל בספרו הקדוש אור החיים שם שכה כתב: "ואתה קח לך, פשוט הכתוב הוא שיקח הוא משלו שמן המשחה, לזה אמר "ואתה" פירוש כי מצוה זו אתה תעשינה, ואינה כשאר מצות שאני מצוין לנוכה, וכוונתי שהזולת יעשה, והגם שכלל הכתוב השמן והסממנים בנדבת רבים דכתיב וזאת התרומה בשמים לשמן המשחה, כאן גילה לו ה' כי יחפוץ בשל משה בפרטים אלו" עכ"ל.

ובעניותי סיום דברות קדשו, "כאן גילה לו ה' כי יחפוץ בשל משה בפרטים אלו", לא זכיתי להבין היטב, דאם כוונתו ז"ל לומר שאת הפרטים האמורים בשמן המשחה דהיינו מור דרור, וקנמן בשם, וקנה בשם, וקדה ושמן זית, צריך היה להביא משה משלו, ואילו הבשמים שהנשיאים ובני ישראל הביאו בשמים אחרים היו, לכאורה תמוה, דלא מציינו שהיו בשמן המשחה בשמים נוספים זולתי אלו האמורים במקרא, ואכן כך העתיק הרמב"ם ז"ל בהלכות כלי מקדש (פ"א ה"ה) ע"ש.

ולומר שכוונתו ז"ל דאכן בתחילה יכלו ישראל להביא בשמים לשמן המשחה, אלא שאחר כך גילה השי"ת למשה כי יחפוץ רק בשל משה דוקא ולא מהזולת, גם זה אינו מובן שהרי מפורש בכתוב שהנשיאים הביאו בשמים לשמן המשחה, וככתוב שם (ל"ה כ"ז): "והנשיאים הביאו את אבני השהם וגו', ואת הבושם ואת השמן למאור **ולשמן המשחה** ולקטורת הסמים".

וגם לומר שרבינו אור החיים ז"ל פירש כאן לפי פשוטו ולא לפי מדרש חז"ל, וכמו שכתב בסמוך (שם ס"פ ל"ב): "ודבריהם ז"ל אינם אלא אסמכתא להלכות שבידם, ודברינו הם פשוט הכתוב" ע"ש, גם בזה לא יגהה מזור, שהרי סוף סוף מפורש במקראות שגם הנשיאים הביאו וכמשנ"ת. **ואולי** כוונתו ז"ל שאף שבתחילה אמר שכלל ישראל יביאו הבשמים לשמן המשחה, מכל מקום כאן חזר וגילה השי"ת למשה שחפץ הוא יתברך שאף משה ישתתף בהבאת הבשמים לשמן המשחה, אלא שהדבר דחוק הן בתחילת לשונו והן בסוף לשונו כמו שיראה המעיין, וצ"ע.

ג. בענין משיחת אהל מועד השלחן והמנורה

שמות (ל' כ"ה): "ועשית אתו שמן משחת קדש רקח מרקחת מעשה רקח, שמן משחת קדש יהיה, ומשחת בו את אהל מועד, ואת ארון העדת, ואת השלחן ואת כל כלי, ואת המנרה ואת

כליה, ואת מזבח הקטרת, ואת מזבח העולה ואת כל כליו ואת הכיר ואת כנו". ומבואר שבשמן המשחה משחו את אהל מועד, ואת ארון הברית, ואת השלחן, ואת המנורה, ואת מזבח הקטרת, ואת מזבח העולה.

והנה בהיותי קורא הפרשה שמו"ת התעוררתי בס"ד בכמה דקדוקים, והנני כותבם למזכרת עד שנעיין בזה ובדברי רבותינו המפרשים בס"ד.

א. גבי אהל מועד נאמר שמשחו רק את אהל מועד, ומדוע לא משחו גם את כלי אהל מועד, כמו שמשחו כל כלי השלחן ומזבח הזהב, שהרי גם לאהל מועד היו כלים, וככתוב בהמשך הפרשה לקמן (ל"א ז'): "ועשו את כל אשר צויתך את אהל מועד וגו' ואת כל כלי האהל", הרי מפורש שלאהל מועד היו כלים, ופירש הראב"ע ז"ל שם: "ואת כל כלי האהל, הפרוכת והמסך והקרשים והבריחים", ובפירושו רבינו אברהם בן הרמב"ם ז"ל שם כתוב: "אהל מועד, הוא גוף המשכן כלומר האדנים והקרשים והבריחים והיריעות והמכסה, וכלי אהל מועד רמז לחלקי אהל מועד כלומר היתידות והמיתרים שעל ידם יקבעו את היתידות". [אחר כך ראיתי שכן מפורש גם לקמן (ט"ל ל"ג): "את האהל ואת כל כליו קרסו קרשיו בריחו ועמדו ואדניו", וכתב הרב הספורנו ז"ל שם: "ואת כל כליו, של המשכן, כי הקרסים והקרשים והבריחים והעמודים והאדנים כלי המשכן היו", והשוה לדברי הראב"ע והראב"ם דלעיל, ועיין גם בפירוש הרמב"ן ובהעמק דבר שם, ובנסמן בספר פרס יוסף שם].

ב. מדוע התורה אומרת רק גבי השלחן ומזבח העולה למשוח את כל כליו, אבל גבי מנורה התורה אומרת רק למשוח את כליה, בלא להדגיש כל כליה, ומאי שנא מנורה משלחן ומזבח העולה.

ג. והיותר תמוה אצלי שראיתי אחר כך בהמשך הפרשה לקמן בפרק הבא (ל"א ח') שהתורה אומרת: "את השלחן ואת כליו, ואת המנורה הטהורה ואת כל כליה", הרי דכאן כתוב את השלחן וכליו גרידא, בלא להדגיש כל כליו, וגבי מנורה כתוב וכל כליה, מה שלא כתבה התורה לעיל פרק ל', והוא ממש הפוך לגמרי מהמקרא דלעיל. [וגם לקמן ל"ז כ"ד כתוב את המנורה וכל כליה].

ד. תמיה נוספת ראיתי בתרגום המיוחס ליונתן שם שאת הכתוב בתורה "את השלחן ואת כליו", כה תרגם: וית פתורא וית כל מנוי", כאילו כתוב בתורה את השלחן ואת כל כליו, והוא תימה, ונראה שהוא טעות הדפוס, ויש לבדוק בתרגום יונתן הנדפס על פי כתבי יד, ועיינתי במנחת שי וראיתי שכתב: "ואת השלחן ואת כליו - טועים ביה אינשי דאומרים ואת כל כליו" עכ"ל.

ויש מן התימה שהרב מנחת שי ז"ל לא העיר על דברי תרגום יונתן הנ"ל, אבל איני יודע אם בעל מנחת שי ז"ל ראה לתרגום המיוחס ליונתן על התורה ואולי לא בא לידו. [וכעת בדקתי וראיתי שהרב מנחת שי מזכיר לתרגום יונתן בן עוזיאל בספרו בבראשית י' ל"א, ודברים ג' ט' ושם ל"ב ב', והדרא התימה, ואולי לא היה שכח גביה ולכן מזכירו רק פעמים ספורות וצע"ע].

עוד ראיתי עכשיו בפרשת פיקודי לקמן (ל"ה י"ג) ששם התורה כתבה: "את השלחן ואת בדיו ואת כל כליו, ואת מנורת המאור ואת כליה ואת נרותיה", הרי שגבי שלחן כתוב ככתוב בפרק ל' ולא ככתוב בפרק ל"א את כל כליו, ואילו גבי מנורה כתוב רק כליה ולא כתבה התורה כדלעיל את כל כליה, ועיין.

ד. בענין הקטרת הקטורת ומזבח הקטורת

א. בענין שם "מזבח" למזבח הקטורת

שמות (ל' א'): "ועשית מזבח מקטר קטורת, עצי שטים תעשה אותו, אמה אורכו, ואמה רוחבו ואמתים קומתו" וגו'.

ורז"ל בספר הזוהר הקדוש ח"ב (דרי"ט וע"א) דרשו: "ויעש מזבח מקטר קטרת וגו', האי קרא אית לאסתכלא ביה, בגין דתרין מדבחין הוו. מדבחא לעלוון, ומדבחא דקטרת בוסמין, דא לבר ודא לגו. האי מדבחא דקטרת דאיהו פנימאה, אמאי אקרי מזבח, והא לא דבחין ביה דבחין, ומזבח על דא אקרי, אלא בגין דבטיל וכפית לכמה סטרין בישין, וההוא סטרא בישא כפית [כעגלא דכפית לדבחא], דלא יכיל לשלטאה ולא למהוי קטיגורא, ועל דא אקרי מזבח.

כד ההוא סטרא בישא הוה חמי עמודא דעשנא דקטרת דסליק, [הוה] אתכפיא וערק ולא יכיל לקרבא כלל למשכנא, ובגין דא אתדכי. ולא אתערב [אחרא] בההוא חדוה דלעילא בר קב"ה בלחודוי, [ולית סטרא אחרא דאתהני מיניה, ולית לס"א בה חולקא כבשאר קורבנין ועלוון, בגין דבשאר קורבנין, לכולא אית חולקא וקריבו בההוא קרבן, בקטורת לא מתקשר ומתקרב בר קב"ה בלחודוי, וכל סטרין בישין ערקין, וסטרין קדישין מתקרבין, ומתקשרין שייפא בשייפא, דא בדא, כל חד וחד כדקא חזי ליה], ובגין דחביבא כל כך לא קאים ההוא מזבח פנימאה, אלא לגו, דהאי איהו מזבח דברכאן אשתכחו ביה ועל דא סתים מעינא.

מה כתיב באהרן ויעמוד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה, דכפית ליה למלאך המות דלא יכיל לשלטאה כלל ולא למעבד דינא, סימנא דא אתמסר בידנא, דבכל אתר דקאמרי בכוונה ורעותא דלבא עובדא דקטרת, דלא שלטא מותנא בההוא אתר ולא יתזק, ולא יכלין שאר עמין לשלטאה על ההוא אתר, [ולא שאר דרגין אחרנין לאתקרבא בהדייהו]. עיין שם.

ובדברי זוהר דלעיל, כן הוא בספר זהר חדש שיר השירים (דס"ח ע"א), ועל פיו הגהתי המאמר דלעיל, וכל הנמצא לעיל בסוגר מרובע העתקתי מזהר חדש, וקבעתי בגוף דברי זוהר דלעיל, וכמו שכתב הרב המגיה שם, הובא בהגהות ניצוצי זהר לזהר חדש (שם) ודוק.

וראיתי לרב המפורסם בעל תורה תמימה ז"ל בספרו תוספת ברכה (ס"פ תצוה) שעמד גם הוא בשאלה זו מדוע נקרא מזבח הקטורת בשם "מזבח" ומה זובחים עליו, זולת הקטרת הקטורת.

ועל זה כה תירץ וכתב: "ויתכן שמפני זה מצאו חז"ל לנכון לדרוש שם "מזבח" בנוטריקון, מ'חילה, ז'כות, ב'רכה, ח'יים (מדרש רבה פרשת ויקרא), לרמוז שמעשה הקטורת מביא לכל הטובות הללו, ועיין כתובות (י' ב') "עכ"ל. [שוב ראיתי שכבר כתב כן בקצרה גם בספרו תורה תמימה (שם ל' אות א') עיין שם].

ובל דבריו תמוהים אצלי, דמלבד שלא זכר ולא הביא דברי רז"ל בספר זוהר הקדוש, ולפחות היה לו לרמוז לשם, גם לא תירץ כלום לשאלה זו, כאשר יעויין בדבריו הנ"ל.

ומה שאמר שלכן רז"ל במדרש ויקרא רבה דרשו הדרשה מחילה זכות וכו', הנה במדרש ויקרא רבה שרמז אליו, לא מצאתי כלל וכלל דבר זה, רק מצאתיו במדרש תנחומא (כדלקמיה), אבל הוא תימה רבה ששם לא על מזבח הקטורת, מזבח הפנימי, דרשו כן, אלא על מזבח העולה מזבח החיצון אמרו זאת.

ובך אמרו במדרש תנחומא (פרשת תרומה ס"ו): "ועשית את המזבח עצי שטים אמר לו הקב"ה למשה, אמור להם שיעשו מזבח העולה, שיהא מכפר על עונותיהם של בני, שכך התניתי עם אברהם אביהם שאם יחטאו בניו, על ידי קרבנות אני מכפר להם שנאמר ויאמר אליו קחה לי עגלה משולשת ועז משולש, מהו מזבח מ' מחילה, ז' זכות, ב' ברכה, ח' חיים, העולה בזכותה אתם מתעלין" וכו', ומפורש להדיא דעל מזבח העולה קאי ודוק.

ובן במדרש תנחומא (פרשת צו ס"ד): "אמר הכתוב מזבח אדמה תעשה לי, למה מן אדמה לפי שהאדם ברייתו מן האדמה, ונקרא שמו אדם על שלוקח מן האדמה, ומעלים העולות והקרבנות על המזבח, שהוא עשוי מן האדמה, לכפר על הגויה שהיא לוקחה מן האדמה, וכו', ואש תוקד על המזבח תמיד, והוא מכפר על עונותיהם של ישראל, ומהו מזבח מ' מחילה, שמוחל על עונותיהם, ז' זכות שמזכה אותם לעולם הבא, ב' ברכה שמביא להם הקב"ה ברכה במעשה ידיהם, ח' חיים שהן זוכין לחיי עולם הבא, העוזב כל אלו המחילה והזכות והברכה והחיים והולך ועובד עבודה זרה, שורפו אשו הגדול כמו שנאמר כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אל קנא" וכו'. וגם מפורש כאן שעל מזבח העולה קאי, ולא על מזבח הקטורת, ודלא כמו שכתב הרב תוספת ברכה ז"ל.

ומה שרמז הרב תוספת ברכה ז"ל לכתובות (י"ב), הנה כך אמרו שם: "אמר רבי אלעזר מזבח, מזיח ומזין מחבב מכפר. היינו מכפר היינו מזיח, מזיח גזירות, ומכפר עונות", ופירש רש"י ז"ל: "מזיח, קא סלקא דעתך מזיח עונות: מזין, בזכות הקרבנות העולם נזון, שהקרבנות באין מן המזון, וגורמין לו ברכה: מחבב, את ישראל אל אביהם: היינו מזיח היינו מכפר, הי ניהו מזיח, הי ניהו מכפר: מזיח גזירות, רעות מעל ישראל".

ותימה שגם כאן בדברי רש"י ז"ל מפורש להדיא דלא קאי על מזבח הקטורת, אלא על מזבח העולה, שמקריבים עליו הקרבנות. [ומקור דברי רש"י ז"ל שכתב "שהקרבנות באין מן המזון, וגורמין לו ברכה", הראיתי בס"ד בחיבורי הנכחי לקמן (סימן פ"ח) עיין שם וצרף לכאן].

וראיתי למהרש"א ז"ל בחידושי אגדות כתובות שם שכתב: "אמר מזיח גזירות רעות על הקטורת שנקטר עליו, ואמר מזין הוא קרבן התמיד והעולות וכו', ואמר מחבב על השלמים וכו', ואמר מכפר על החטאות והאשמות שבאו לכפרה על העונות, ועל פי כוונה זו אמרו במדרש ויקרא רבה שעל כן נקרא מזבח, מ' מחילה, ז' זכות, ב' ברכה, ח' חיים, והיינו מחילה במקום מכפר, שהם החטאות והאשמות, זכות במקום מחבב בשלמים, ברכה במקום מזין, חיים במקום מזיח שהיא הקטורת ויעמוד בין החיים" עכת"ד בקצרה. ולכאורה ריהטת לשון מהרש"א שכתב "הקטורת שנקטר עליו", מורה שכאילו על מזבח אחד מדובר, שעליו הקריבו הן קטורת והן קרבנות, וזה אי אפשר, ועיין מה שכתבתי בס"ד בחיבורי הנכחי לקמיה (סימן זה אות ג') וצרף לכאן ודוק היטב].

ול**האמור** נתגלה הסוד, והוא שהרב תורה תמימה את עיקר ושורש דבריו העתיק בשתיקה מרבינו המהרש"א, ועיין בחיבורי הנכחי לקמן (סימן ק' אות ג' הערה י"ב), רק שמהרש"א ז"ל העמיד הדברים הן על מזבח הקטורת והן על מזבח הזהב, ואילו התורה תמימה העמיד הכל על מזבח הקטורת, ובדברי מהרש"א ראה התורה תמימה הציון ל"ויקרא רבה", ואף הוא ציין אליו בלא לעיין בגוף הדברים, ולא ראה שטעות סופר יש במהרש"א וצריך לומר תנחומא, אבל כל דבריו תימה וכנ"ל.

סוף דבר כל דברי הרב תורה תמימה ז"ל בזה לא הבנתי כלל, ודבריו תמוהים בעיני, וצ"ע. [וראיתי בפרדס יוסף שם (דש"ה רע"א) שהעתיק דברי התורה תמימה הנ"ל מספרו מקור ברוך, ואינו לפני, אבל תימה שלא ראה שהדברים תמוהים וכנ"ל].

ובאמת חושבני שעדיין צריך למצוא טעם על דרך **פשוט**, מדוע נקרא מזבח הקטורת בשם מזבח, אחר שאין זובחים ומקריבים עליו בעלי חיים וזלת קטורת, וכנ"ל.

ול**ענ"ד** דוחק לומר כיון שבכל שנה ביום הכיפורים מזים על טהרו של מזבח הקטורת ועל ארבע קרנותיו, מדם הפר והשעיר המעורבים דיום הכיפורים, ולפעמים גם מזים על ארבע קרנותיו מדם פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים, עיין בדברי הרמב"ם ז"ל הלכות מעשה הקרבנות (פ"ה הי"ב והי"ג), ומשום כך נקרא מזבח הקטורת בשם "מזבח", ודוק היטב.

ומעלת האברך היקר השוקד באהלה של תורה חו"ב רבי יעקב בצלאל חרר שליט"א הראני דברי הרד"ק ז"ל בספר השרשים שלו (ערך זבח) שכה כתב: "אף על פי שלא היו מקריבים עליו זבחים, נקרא מזבח, לפי שהיה מזה עליו דם הזבח אחת בשנה" עכ"ל. וכזאת ראיתי בספר "הכתב והקבלה" כאן, ולענ"ד טעם זה צ"ב וכנ"ל.

ויש לדעת מדוע הרד"ק ז"ל לא הזכיר שעל מזבח הקטורת מזים גם מדם פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים, ויש לומר שנמשך אחר המקרא שם (שמות ל' י'): "וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה מדם חטאת הכיפורים" וגו', ואחר שהתורה זכרה רק חטאת הכיפורים כן עשה הרד"ק ז"ל ולא זכר לשאר וז"ב.

איברא דהיא גופא קשיא לי מדוע התורה זכרה רק לכפרת יום הכיפורים, ולא זכרה לפרים והשעירים הנשרפים, שגם מדמן מזין על מזבח הקטורת כנ"ל, וצריך לומר דנקט קרא את הקרבן שהוא **מוכרח** לבוא כל שנה ושנה, מה שאין כן פרים ושעירים הנשרפים דמי לימא לן שיחטאו ויבואו קרבנות אלו לכלל מעשה, דוק ועיין.

ול**רבותינו** בעלי התוספות ז"ל על התורה בקובץ "מושב זקנים" שמות (שם דף ר"ו) ראיתי שכתבו: "ואף על פי שדם פר כהן משיח ופר העולם דבר של ציבור היו נותנין דמיהן שם [על מזבח הקטורת], מכל מקום אין זו כפרה כביום הכיפורים", וצ"ב. [וק"ק שלא זכרו גם לשעירים הנשרפים].

והאידנא שנת תדש"מ נדפס מחדש פירוש התורה לרבי אברהם המיימוני בן הרמב"ם ז"ל וראיתי לו (שם דף פ"ז) שגם הוא עמד על השאלות הללו וכה כתב: "מזבח קטורת, קרא אותו "מזבח" מפני שתבניתו תבנית מזבח, ואם לאו יקשה שהרי הוא מוכן לקטורת כמו המחיתה

והבזך", ובה תורצה השאלה הראשונה מדוע מזבח הקטורת נקרא "מזבח" על אף שאין זוכחים בו משום שתבניתו תבנית מזבח, ודוק.

ועל השאלה השניה מדוע המקרא זכר רק כפרת יום הכיפורים כתב רבי אברהם המיימוני: "וכפר אהרן, כמו שיבאר עוד בפרשת אחרי מות, ולא הזכיר כפרת כהן משיח על שגגתו ושגגת ציבור, מפני שהוא דבר שאינו קבוע, ויתכן שלא יארע כמה שנים ודורות", והיינו כדכתיבנא בס"ד. ולקמיה בחיבורי הנכחי (סימן זה אות ג) הבאתי עוד הסבר נכון בזה מדוע מזבח הקטורת נקרא "מזבח" משם יידי הרה"ג רבי אליהו שוורץ שליט"א, עיין שם וצרף לכאן ודוק היטב.

ב. בענין טעם מצות קטורת

תשמ"א.

שמות (ל' א'): "ועשית מזבח מקטר קטורת, עצי שיטים תעשה אותו", ופירש רש"י ז"ל: "מקטר קטורת, להעלות עליו קיטור ועשן סמים".

ובתב רבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה שם: "ועשית מזבח מקטר קטורת, כתב הרמב"ן ז"ל היה מזבח הקטורת מן הכלים הפנימיים וראוי להזכירו עם השלחן והמנורה שהוא מונח עמהם כאשר הזכיר כן בסדר ויקהל (שמות ל"ז כ"ה), ומה שהזכיר כאן אחר המשכן וכל כליו והקרבתו, בעבור שאמר בתשלומו הכל ונקדש בכבודי ושכנתי בתוך בני ישראל, אמר כי עוד יתחייב להם שיעשו מזבח מקטר קטורת להקטיר לכבוד השי"ת וזהו שנמסר למשה שהקטורת עוצר המגפה, כי הקטרת מדת הדין שנאמר ישימו קטורה ב"אפך", מן וחרה אפי, והוא מה שאמר בקטורת זרה ועל פני כל העם שכבודי, כי לא ישא לפשעכם ויזהרו בכבודי ע"כ.

וביון שביאר לנו הרמב"ן ז"ל כאן ענין הקטורת בסודו, מעתה ראוי לכל משכיל להרחיק דעת הרמב"ם ז"ל שכתב בזה בטעמי המצות כי לפי שהיה אהל מועד מקום ששם מחתכים נתחי הקרבנות ורוחצין הקרבים, על כן צוה להקטיר באותו מקום כדי להסיר ולדחות אותו הריח, ושיהא הריח הטוב מתגבר ועולה במקום ההוא גם בבגדי המשרתים שם.

והנה הרב הכריחו לומר כן הדרך אשר דרך בה בשאר המצות, אבל חס ושלום שנתלה העיקר הגדול שבסוד הקטרת שחייבה עליו התורה כרת לעושה כמוהו כמתכונתו בטעם החלוש הזה, ובענין נדב ואביהוא אבאר לך סוד הקטורת, עד כאן דברי רבינו בחיי ז"ל.

ורבינו בחיי ז"ל אזיל לטעמיה לדחות טעמי המצות של הרמב"ם ז"ל, וכמבואר לו ז"ל על כל פני חיבורו, לדוגמא עיין לו בביאורו לשמות (כ"ג י"ט), וכן ויקרא (י"ז י"א) ועוד.

אבל כבר נודע שעומק טעמו של רבינו הרמב"ם ז"ל בקטורת, שוה ממש לטעמם של חכמי האמת נ"ע, וכאשר כתבו גדולי עולם, הגה"ק המגיד רבי ישראל מקוזניץ זצ"ל ועוד רבים, דהיינו שכמו שאמרו בספר הזהר הקדוש שענין הקטורת לסלק "רוחות" רעים, וכלשון תיקוני זהר (דנו"ע ב'): "קטורת לרחקא רוח הטומאה מההוא אתר", ובארוכה בספר הזהר הקדוש ח"ב (דרי"ח ע"א, ודרי"ט ע"א) ושם ח"ג (ד"ל ע"ב) ועוד, כך גם שורש ועומק כוונת הרמב"ם זצ"ל באמרו

שהקטורת באה לסלק "ריחות" רעים, ודוק היטב. [וזכרוננו שבספר שיח שרפי קדש הביא כזאת משם אדמו"ר מהרמ"מ מקוצק זצ"ל].

וזו לשון הגאון מהר"ם שפירא מלובלין ז"ל בספרו שו"ת אור המאיר (סימן ל"א): "ואשר הזכיר בשולי מכתבו מדברי הגאון מופת הדור המגיד מקוזניץ זצ"ל, להשוות דברי הרמב"ם ז"ל בטעם הקטורת, עם דברי הזהר הקדוש, ובעיני כבודו הדבר תמוה להשוות שיטת הרמב"ם לשיטת המקובלים ז"ל, וכו', הנה דברי הקדוש מקוזניץ ז"ל קילורין לעינים, וכבר ידועים הם לידועי ח"ן, אבל עיקר הטענה שטען שתמוה בעיניו להשוות דעת הרמב"ם ז"ל לזהר הקדוש, הנה אראנו דוגמתו בהלכה, במה שפסק הרמב"ם ז"ל וכל הראשונים חלקו עליו, ויש לרמב"ם על זה מקור בספר הזהר הקדוש, והאריך בדוגמאות נפלאות עיין שם בארוכה. [ובגוף הענין אם הרמב"ם השתמש בספר הזהר הקדוש עיין בכל המצויין בחיבורי תרנן לשוני (דף ק"פ) וצרף לכאן ואכמ"ל].

והגאון אדמו"ר רבי צדוק הכהן זצ"ל מלובלין בספרו ליקוטי אמרים (ענין שמשון ד"ה וזהו דק"ד ע"ב) כתב: "ענין הקטורת שעניינה על דרך הפשט להעביר הריח הרע כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בספר מורה נבוכים בטעמי המצות שלו, שמאחר שיצאו מפה קדוש בודאי הם לבושים חיצונים לאמיתות טעמי המצות על דרך הסוד, וענין הריח הרע הוא שעולה ריח מכח הרע שבאדם, וענין סממני הקטורת הם בשמים בעלי ריח טוב וכחם ושרשם מצד הרע כידוע" עכ"ל"ק, ועיין שם שהאריך, ועוד עיין לו בספרו רסיסי לילה (דני"ז ע"ג), ובספרו אוצר המלך (דנ"ה ע"ד) וצרף לכאן.

ובס"ד הנני להביא ראייה נפלאה ליסוד זה ד"רוח וריח" חד ענינא הוא, ובני חדא ביקתא אינון, והוא מהשדה אשר ברכו ה', כרכא דכולא ביה, הוא התלמוד הבבלי מסכת שבת (פ"ב א'): "הנצרך לפנות ואינו נפנה, רב חסדא ורבינא, חד אמר רוח רעה שולטת בו, וחד אמר רוח זוהמא שולטת בו", ופירש רש"י ז"ל: "רוח רעה, ריח פה" עיין שם.

הרי לנו מפורש להדיא ד"רוח רעה" היינו "ריח רע", הרי לך שהדברים אחדים בשרשן וכנ"ל, ורבינו משה אמת ותורתו אמת זיע"א ודוק היטב. [ועיין לגאון אדמו"ר רבי צדוק הכהן זצ"ל בקונטרס עמלה של תורה הנדפס בסוף פרי צדיק ח"ג (דק"א ע"א) עוד בענין קטורת המעברת ריח רע דעבירה, וגם העירוני לסוטה (מ"ח א') גבי טהרה יש כך ומהרש"א שם עיין שם ודוק היטב].

ועכשיו בס"ד מצאתי בזה דברים נפלאים, לגאון המובהק אדמו"ר רגח"ה זצ"ל מראדזין בהקדמתו היקרה לספר בית יעקב ח"א [מאביו האדמו"ר זצ"ל], שהאריך למאד מאד, בראיות עצומות ונפלאות, שאין שום רוח שבעולם שמזיזתן, שדברי אדונינו הרמב"ם זצ"ל במקומות רבים רבים, עולים בקנה אחד עם משנת רבותינו חכמי האמת, ובראשם רבינו האריז"ל, ולגודל אריכות דבריו וראיותיו, אי אפשר לי כעת להעתיקן והמעייין יראה שם ויתבסם.

אבל אביא כאן רק מה שכתב (שם דף ה') והשייך לנדון דידן בטעם מצות קטורת, וזו לשונו: "מוכת מספר מורה נבוכים שהיה לו קבלה, ולא אבוא כאן לבאר אם היה לו קבלה שלימה בכל פרטיה, אכן זה ברור שרמז בכמה ענינים שהיתה לו קבלה אמיתית, וגם רוב מתנגדיו ידעו מזה וכו', ואציג פה איזה פרטים שיוכיחו שהיתה לו לרמב"ם ז"ל קבלה אמיתית וכו'.

ובן מה שטענו על הרמב"ם ז"ל בפירושו בטעמי המצוות, שכפי הראות הוא מפרש המצוות בטעמים חלושים, והרבו לטעון עליו בזה, אכן באמת מלבד מה שניכר לכל מבין שמעטף במתק שפתיו כוונותיו העמוקות יותר מכפי הלבוש שהלביש דבריו, אבל גם דבריו בפשטות אין בהם מהזרות, שכל דברי התורה והמצוות, יש הם לבוש גם בעולם הזה בלבוש היותר שפל ונמוך וכו'.

ומי לנו גדול מהרדב"ז ז"ל שהיה גאון עצום, ומקובל נורא ארוך בדורו, ובספרו "מצודת דוד" מביא בכל מצוה ומצוה טעמו של הרמב"ם ז"ל כפשוטו, ועל פי רוב מפרש זה הטעם עצמו בפנימיות על דרך האמת, ואף במקום שהרדב"ז נטה מדברי הרמב"ם, לא דחה אותם בשתי ידיים, רק אמר שאין דבריו מספיקים, וצריך לבאר על פי הסוד, כי כל מבין יבין באמת שהפשט והסוד אחד הם ומתאחדים יחד, וכל מי שיאמר שהסוד הוא ענין אחר מהפשט, על זה נאמר בסודם אל תבא נפשי, ואי"ה לקמן אבאר איך שהטעם הפשוט הוא עצמו הטעם על דרך האמת וכו'.

ומה שהרעישו על הרמב"ם בענין טעם הקטורת שהוא להעביר רוח הכלי, גם זה מתאים עם דברי רבינו האריז"ל בספר פרי עץ חיים (שער הקרבנות פ"ה) שהוא לבטל הס"א, ומקורו בספר הזהר ח"ב (רי"ח ב', ורי"ט א'), והרמב"ם ז"ל אחז לבוש הפשט וכן הוא גם בשורש, וכדאיתא בזהר הקדוש ח"ג (קפ"ו ב') כל טינופא וכל לכלוכא סליקו ליה לס"א, ובזהר הקדוש ח"ב (רמ"ב ב') למיהב חולקא לההוא ס"א בכלא ברזא דקרבנא, ושם (ל"ג א') שהס"א שולט על בשר, ועיין שם (רי"ט א') סמים לאעברא זוהמא, ועיין שם שהאריך למאד מאד, וקנא קנאת ה', מהמלעזים על טעמי המצוות של אדונינו הרמב"ם זצ"ל.

וגם לאדמו"ר מקאמרנא זצ"ל בספרו היכל הברכה (דל"ב סע"א) מצאתי שכתב: "כל דברי הרמב"ם ברוח הקדש נכתבו, ומרמזים לדברים עליונים, כי בעת שהרמב"ם היה כותב דבריו היתה שכינה שורה עליו, וכל דבריו נכתבו כפי מה שהם ברום המעלות, ויש לאל ידי לפרש כל דברי הרמב"ם בספר מורה נבוכים גם כן על פי אמיתת הדברים" [א"ה ר"ל קבלת האר"י], ועוד עיין לו שם (דף ל"א סע"ד) ודוק היטב.

והגאון אדמו"ר מהרש"ז ז"ל בספר התניא (פ"ב) כתב: "וכמו שכתב הרמב"ם, והודו לו חכמי הקבלה, כמו שכתב הרמ"ק ז"ל בפרדס, וגם לפי קבלת האר"י ז"ל יציבא מילתא בסוד וכו'", וחזר וכפל הדברים (שם פמ"ח) עיין שם.

ועוד שם (פמ"ב) כתב כעין זאת: "וכמו שכתב הרמב"ם והסכימו לזה חכמי הקבלה כמו שכתב הרמ"ק בפרדס שבידיעת עצמו כביכול יודע כל הנבראים הנמצאים מאמיתת המצאו" ע"ש.

ושם באגרת הקודש (פרק כ"א): "שכינה נקראת "נפש" כי היא וכו', והיינו נמי כעין מה שכתב הרמב"ם לזכך "הנפש", כנודע מספר הזהר הקדש, חיינו ונפשנו, וכתוב כי שחה לעפר נפשנו", עיין שם, ודוק היטב בדוגמא זו.

ונבדו הגאון אדמו"ר מהר"ש ז"ל אמר: "בקבלה אצלי רבי מרבי, עד רבינו הבעל שם טוב, שהרמב"ם, היה מקובל גדול, ונזהר שלא לגלות זאת אפילו ברמז, וכמו רש"י, שכן התקופה היתה אז מסוכנת לגלות עניני קבלה, אפילו ברמזה", והובא בספר תולדותיו (דף עד"ר)

ובהערה וש"נ. [ועל שדברי רש"י ז"ל מיוסדים על פי חכמת האמת בס"ד הארכתי בפרוטרוט מפי סופרים וספרים בחיבורי יחי יוסף (סימן ט"ז אות ט"ז) עש"ב, ועיין בחיבורי הנכחי לעיל (ס"ס ב') ודוק].

ובספרי הכהן הגדול מלובלין, הגאון אדמו"ר רבי צדוק הכהן זצ"ל מצוי הרבה פעמים כזאת, ולדוגמא אציין למה שכתב בספרו פרי צדיק ח"ג מאמרי פסח (סימן י"ז דכו" ע"ב): "בשאלת ידיעה ובחירה שכתב הרמב"ם כי לא מחשבותי מחשבותיכם, והראב"ד ז"ל השיגו וכו', וכבר אמרנו שכדברי הרמב"ם מפורש בזה ובכתבי רבינו האריז"ל", ועיין לו בזה בספרו פרי צדיק בראשית (פרשת וישב סימן י"א) ששם נתבאר בארוכה, ובספרו ליקוטי אמרים (ענין שמשון ד"ה ועד), ובספרו מחשבות חרוץ (סימן ח' ד"ה ועוד), ועיין גם בספרו צדקת הצדיק (סימן מ') ובעוד הרבה מקומות בחיבורי קדשו ואכמ"ל.

ובזאת עוד שם בספר פרי צדיק ח"ג (פרשת קדושים סימן ח' דע"ז סע"א): "וכמו שכתב הרמב"ם שטובת עולם הבא וכו', והראב"ד השיגו שטובה השתיקה וכו', אבל כדברי הרמב"ם מפורש בזה הקדוש ח"א (דקל"ה ע"ב) וכו'", ועיין לו גם בספרו אוצר המלך בכמה מקומות ואכמ"ל.

ובספר שארית נתן (דף צ"ט) הובא משם הגאון רבי נתן לובארט ז"ל שאמר משם רבו הגאון המופלא, טמיר נעלם, הקדוש רבי שמעוני זעילחובר זצוק"ל הי"ד (משגיח יח"ל): "מספר מורה נבוכים בטעמי מצות שופר אפשר לראות כי הרמב"ם ז"ל ידע כוונת רבינו האריז"ל, אלא שלא היו לו מילים לבטא זאת, וגדולת רבינו האריז"ל שהיה ביכולתו להלביש העולמות העליונים והכוונות והיחודים במלות שיושגו לבני אנוש", ואזיל הקדוש רבי שמעון זצ"ל בשיטת המגיד הקדוש מקאזניץ זצ"ל שהבאתי לעיל, כי תלמיד תלמידיו היה ומבית מדרשו היה כנודע.

והארכתני בס"ד במאמר מיוחד מפי סופרים וספרים קמאי ובתראי נ"ע, להראות אמיתות ענין זה, שדברי אדונינו הרמב"ם ז"ל מכוונים עם משנת רבותינו ז"ל חכמי האמת, ודוגמא נפלאה לזה תמצא בחיבורי כרם יעקב (י"א אות ב') עיין שם וצרף לכאן. [ורכי משה בוטריל ז"ל בפירושו לספר יצירה (פ"ד מ"ג דנ"א ע"א) כתב: "חי ה' זאת השאלת חלום היא בחונה, והרמב"ם נר ישראל היה פועל בזאת", הרי שהיה לו לרמב"ם יד ושם בעניני חכמת האמת ודוק].

ועיין עוד בזה בספר מגדל עוז על הרמב"ם הלכות יסודי התורה (פ"א ה"י, ופ"ב ה"ז, ופ"ג ה"י, ופ"ד ה"א) ושם הלכות תשובה (פ"ב ה"ה, ופ"ח ה"ב), והלכות תפילין (פ"ב ה"ח), ובספר מקדש מלך על ספר זהר (פרשת חיי שרה דקכ"א ע"א), ובספר אות חיים ושלום (בהקדמה, וסימן ל"א אות א' דמ"ב ע"א), ובספרו דברי תורה ח"ח (סימן י"ח), ושו"ת ארץ צבי (בהשמטות לדף ס"ג), ובספר אבות על בנים (דף פ"ד ע"ב אות י"ב), ונתבאר היטב במקומו בס"ד.

והכהן הגדול מאחיו שר התורה הגאון רבינו מאיר שמחה זצ"ל בספרו המופלא משך חכמה שמות בפתחה (א א') כתב: "ודוק בכל דברי רבינו הרמב"ם ז"ל בהלכות יסודי התורה (פ"ז ופ"ח), כי כל דבריו קדושים וברוח נבואה אמרן בלי ספק" עכ"ל.

ואחתום עם דבר מענין ומפליא, שבס"ד מצאתי שכתב חד מן קמאי מרבותינו בעלי התוספות, הוא רבינו אפרים ב"ר שמשון ז"ל בפירושו לתורה שמות (כ"ה ל"ג) עה"פ כפתר ופרח

כלה מקשה אחת: "כפתר נוטריקון כמה פירושים תשובות ראיות, ופרח נוטריקון ופירוש רבינו חננאל, כלה מקשה אחת, גימטריא זהו יסוד רבינו משה אבן מימון, וכן בסוף התורה רומז "ולכל הי"ד החזקה" י"ד ספרים שעשה, "ולכל המורא הגדול" זה מורה נבוכים, "אשר עשה משה", משה אבן מימון. שאין לך צדיק וצדיק שהיה עתיד לחדש דבר על התורה, אם לא נרמז בה, ומי שהוא משכיל יבין" ע"כ. ותו לא מדי.

ג. בענין הקטרת קטורת על גבי מזבח החיצון

תשל"ו.

שמות (ל' ז): "והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר, בהיטיבו את הנרות יקטירנה, לא תעלו עליו קטרת זרה, ועולה ומנחה ונסך לא תסכו עליו".

ובתרגום אונקלוס שם תרגם: "לא תסקון עלוהי קטורת בוסמין נוכראין ועלתא ומנחתא ונסכין לא תנסכון עלוהי", אבל בתרגום יונתן שם תרגם: "לא תסקון עלוי קטורת בוסמין דעממין נוכראין ועלתא ומנחתא וניסוכין לא תנסכון עלוי", והוא חידוש פלא שקטורת "זרה" תרגם קטורת ד"גויים", ומצאתי בפרדס יוסף (שם דש"ה ע"ב) שהביא שכבר עמדו בזה עיין שם.

ופירש רש"י ז"ל: "לא תעלו עליו, על מזבח זה: קטרת זרה, שום קטורת של נדבה כולן זרות לו חוץ מזו: ועולה ומנחה, ולא עולה ומנחה, עולה של בהמה ועוף, ומנחה היא של לחם", ועיין לרבינו בחיי ז"ל שם. [ומה שכתב שם "יקדימו" איני מבין היטב עיין בן].

ובתב הרמב"ם ז"ל הלכות כלי המקדש (פ"ב ה"י): "מזבח הזהב שבהיכל עליו מקטירין קטורת בכל יום, ואין מקריבין עליו דבר אחר, ואם הקריב עליו קרבן, או הסיך נסך לוקה, שנאמר לא תעלו עליו קטורת זרה, ועולה ומנחה ונסך לא תסכו עליו" ע"ש.

ובשיר השירים (ד' ט"ז): "עורי צפון, ובואי תימן, הפיחי גני, יזלו בשמיו, יבוא דודי לגנו, ויאכל פרי מגדיו".

ובתרגום שם: "על סטר צפונא הוה פתורא ועלוהי תרי עשר לחמין דאפין, ועל סטר דרומא הוה בוצינהא לאנהרא, ועל מדבחא הוו מקריבין כהניא קורבנא, ומסקין עלוי קטורת בוסמין".

והנה מה שתרגם: "ועל מדבחא הוו מקריבין כהניא קורבנא, ומסקין עלוי קטורת בוסמין", בעניותי איני מבין על איזה מזבח קאי, דאם על מזבח פנימי קאי, וילמדו עליו רעיו הנזכרים שלחן ומנורה, שהיו בפנים בהיכל, אינו מובן, שהרי לא מציינו זביחת והקרבת קרבנות על מזבח הפנימי, והמקריב עליו עובר בלאו כנ"ל. [ובספר הזהר הקדוש ח"ב (דרי"ט רע"א) הקשה מדוע בכלל מזבח פנימי נקרא בשם "מזבח", אחר שאין זובחין עליו קרבנות, ועיין לעיל בסימן הנכחי (אות א')].

ואם כוונת התרגום על המזבח שהיו מקריבין קרבנות הוא מזבח החיצון, וקאמר שעליו גם היו מקטירין קטורת, הדבר תמוה טובא, דקטורת על גבי מזבח החיצון מאי עבידייתה, מלבד זאת הוא דוחק גדול שהרי קאי על הכלים דבהיכל, ושלחן ומנורה שזכר יוכיחו וכן"ל.

ולבאורה בעל כרחין צריך לומר דשם מזבח חד הוא, ולצדדין קתני, דעל גבי מזבח החיצון הקריבו קרבנות, ועל המזבח הפנימי הקטירו קטורת, אלא שהמעין יראה דהוא דוחק רב, וחושבני שכמעט אי אפשר להעמיס כן בלשון התרגום וצ"ע.

ושמא טעות קלה יש בתרגום ובמקום "מדבחא" צריך לומר "מדבחיא", וקאי על שתי המזבחות, ואכן לצדדין קתני, דעל גבי מזבח החיצון הקריבו קרבנות, ועל המזבח הפנימי הקטירו קטורת, ועיין.

ועוד יש לי לשאול בדברי רז"ל, איפכא, והוא במסכת אבות דרבי נתן (פ"א ה"ו): "אל תבואני רגל גאונה, זה טיטוס הרשע שנשחקו עצמותיו, שהיה מורה בידו, והיה מכה על גבי המזבח ואומר לקוס לקוס, אתה מלך ואני מלך, בוא ועשה עמי מלחמה, כמה שוורים נשחטו עליך, כמה עופות נמלקו עליך, כמה יינות נסכו עליך, כמה בשמים קטרו עליך" ע"ש.

ופשוטו קאי על מזבח החיצון דעליו היו מקריבים שוורים עופות ונסכים, ועיין גם שלהי סוכה, אלא שלפי זה יש להבין מהו "כמה בשמים קטרו עליך", והרי לא על מזבח החיצון הקטירו קטורת, אלא על מזבח הפנימי.

ואולי הכוונה על הקרבת המנחות שיש עמן לבונה, והכי רהיט לישנא דהא נקיט כולהו שוורים, עופות, נסכים, ושביק מנחות, אבל לשון כמה בשמים קטרו עליך לא משמע כן, וצ"ע.

ועכשיו בעת עריכת הדברים לדפוס ראיתי בפירושו בנין יהושע לאבות דרבי נתן שם שפירש שהיו לוקחין גחלים ממזבח החיצון למערכה של קטורת ההיכל, אי נמי דקאי על הקרבנות שנאמר בהם ריח ניחוח ע"ש.

ושני פירושו לא הבנתי היטב, דעל פירושו הראשון יש לעיין כי בזה שלוקחים ממזבח החיצון גחלים להקטרת הקטורת במזבח הזהב, לא יקרא שכמה בשמים קטרו "עליך" דהיינו מזבח החיצון, ועל הפירוש השני דקאי על הקרבנות שנאמר בהם ריח ניחוח תמוה, דכבר נכלל במה שאמר "כמה שוורים נשחטו עליך, כמה עופות נמלקו עליך", ותו הרי אומר כמה "בשמים" קיטרו עליך, וצ"ע.

והמגיה לספר בנין יהושע שם הוסיף דבספר אהבת חסד פירש במתנדב לבונה שמקטירה על מזבח החיצון, ובלאו הכי איכא לבונה במקטירין עם המנחות. [וספר אהבת חסד על אבות דרבי נתן לא ראיתי מימי].

ולבאורה לדרכו דמיירי במתנדב לבונה שמקטירה על מזבח החיצון, יש גם לפרש דברי התרגום דשיר השירים דלעיל דאמר "ומסקין עלוי קטורת בוסמין" ונאמר דמיירי במזבח החיצון במי שהתנדב לבונה שמקטירה על מזבח החיצון ודוק. [אלא שנשאר הדוחק דשאר הכלים שהזכיר בתרגום שם שלחן ומנורה הם כלי ההיכל וכו"ל].

ובהאי ענינא עוד דע דכתב רבינו בחיי ז"ל בספר שלחן של ארבע (ריש שער א' דף תס"ג): "שקול השלחן כנגד המזבח, מה מזבח מכפר אף שלחן מכפר, שהרי הלחם שעל השלחן כשהוא מאכיל את העניים הרי הוא קרבן על גבי המזבח, וכשם שהיו במזבח הקטורת שהוא מכפר יותר מכל הקרבנות שהיו על מזבח הנחשת", וכך הוא בספרו כד הקמח (ערך ברכה דף פ') ע"ש.

ויש להבין היכן מצינו שמזבח הקטורת מכפר ואף יותר ממזבח הנחשת, ועיין בדברי הרב המהדיר שם, וצע"ע.

אמר הצעיר יעקב חיים סופר נר"ו: דברים אלו זכיתי בס"ד לפרסם בקובץ התורני היקר "מוריה" (שנה כ"ב חודש תמוז גליון ר"ס), ושם בגליון אלו (דקמ"ט ע"ב) כתב ליישב מעלת ידידי הרב אליהו שוורץ שליט"א ואלו דבריו: "נראה פשוט כי גדר "מזבח הקטורת" אינו ככלי בפני עצמו, אלא מסונף ל"מזבח העולה", והראיה כי כאשר מזבח העולה נעקר ממקומו העבודה בטלה (ובחיים ג"ט א'), מה שאין כן במזבח הקטורת שאינו מעכב, ואפשר להקטיר במחתה במקומו, וכמו שכתב הגאון רבי משה גאלנטי ז"ל הובא בשו"ת בהלכות קטנות ח"ב (סימן י"ד וסימן ט"ו), ועיין בספר תורה שלמה (ס"פ תצוה), עיין שם. [א"ה יח"ס: ועיין בזה בכל המצויין בספר פרדס יוסף ח"ב (דד"ש ע"א) ואכמ"ל].

והיינו כי כל ענין הקטורת הוא על מנת שהקרבנות יעלו לרצון, אם כן מזבח הקטורת הוא כמכשיר ומשמש את מזבח העולה ואינו כלי בפני עצמו, ולכן הציווי לעשותו נזכר בתורה בנפרד (ס"פ תצוה) רק אחר ציווי קרבן התמיד, כי הוא לצרכם ולשימושם של הקרבנות מעין מכשיר מצוה.

ובזה מיושב מה שהקשה מתרגום שיר השירים ומאבות דרבי נתן, כי בהחלט ניתן להתייחס לשני המזבחות כאל יחידה אחת כי האחד מסונף לשני וכמו שנתבאר.

ולבן מזבח הקטורת נקרא גם "מזבח" על אף שלא מקריבים עליו בשר בהמה זבוחה, כי הוא הגורם לזבח להתקבל, ועבודתו חלק מעבודת הזבח, עד כאן דברי ידידי הנ"ל ודפח"ח.

אמר הכותב נר"ו: "הנה מעלת ידידי הנ"ל נקט כדבר פשוט שבמזבח החיצון אם נעקר אין מקטירין במקומו, אבל ראיתי לכאורה שאינו דבר מוסכם, והנה הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות מעשה הקרבנות (פ"ט הט"ו) כתב: "מי ששחט קדשים בזמן הזה והעלה חוץ לעזרה חייב מפני שהוא ראוי להקרב בפנים", והרדב"ז ז"ל שם בפירושו כתב: "מי ששחט קדשים בזמן הזה וכו', ואם תאמר והא ליכא מזבח ואין מקריבין אלא בזמן שהמזבח שלם ולא פגום, ויש לומר דבזמן שהוא בנוי ופגום אין מקטירין עליו, אבל אם נעקר ממקומו מקטירין במקומו, כדאמרינן מזבח שנעקר מקטירין קטורת במקומו".

ומפורש באר היטב דהלכתא דמזבח שנעקר מקריבין מקומו, לא נאמרה רק על מזבח הפנימי, מזבח הקטורת, אלא נאמרה גם על מזבח החיצון, מזבח העולה, שאם נעקר מקריבין במקומו ודוק.

עוד כתב הרמב"ם ז"ל הלכות תמידין ומוספין (פ"ג ה"ב): "מזבח שנעקר מקטירין קטורת במקומו", וכתב עלה הרדב"ז שם: "וכן הדין גם במזבח החיצון שנעקר ממקומו מקריבין במקומו קרבנות, כדאמר רבי יהושע שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית" עכ"ל. [ועיין לקמיה].

והנני להביא בזה מה שכתב בספר היקר שמועת חיים יומא (פ"ו סימן ו' דקע"ד ע"א): "בתוספות יומא (ס"ג א' ד"ה שלמים) הקשו היאך חייב המעלה בזמן הזה, הא ליכא מזבח ואינו ראוי

לפתח אהל מועד ותיצרו: "דמיירי בהעלאת קטורת דלא בעי מזבח דאמרינן (זבחים נ"ט א') מזבח שנעקר מקטירין קטורת במקומו, אי נמי בהעלאת מנחה", הרי שכתבו שגם במנחה מקטירה במקום מזבח החיצון, והרי בזבחים שם רב גידל אמר רב אמר רק על מזבח הפנימי שנעקר דמקטירין במקומו עיין שם.

אלא שמשאלת התלמוד בזבחים שם משמע דגם במזבח החיצון שנעקר דינו כן שמקטירין במקומו, אמנם רש"י (שם ד"ה מזבח) כתב דקא סלקא אדעתין דהוא הדין לחיצון, ומשמע דלמסקנה לא קאי הכי, וכן הוא בקרן אורה ובליקוטי הלכות זבחים שם, וכן כתב המיוחס לרשב"א מנחות (ה' ב') דאין מקטירין על מקום מזבח החיצון, אמנם התוספות סוברים דגם למסקנה קיימא לן הך דינא דאף מזבח החיצון שנעקר מקטירין במקומו, ובחזון איש זבחים (סימן י"ז אות ב') האריך לקיים שיטה זו דגם במזבח החיצון מקטירין במקומו עיין שם "עכ"ל. ועיין בזה בארוכה גם בספר היקר משמר הלוי זבחים (סימן צ"ט דר"ה סע"א ואילך) עיין שם.

ולפי שיטות אלו שגם גבי מזבח החיצון נאמרה הלכה זו שאם הוא נעקר אזי מקריבין במקומו, יש לדון ולשאת ולתת בתירוץ שכתב ידידי הנ"ל ודוק היטב.

ובאמת מן התימה אצלי על שהרדב"ז ז"ל נקט בפשיטות שהוא הדין למזבח החיצון כנ"ל, ולא זכר מחלוקתן של ראשונים כמלאכים בזה כנ"ל, ועיין בארוכה במשמר הלוי שם, והראיה שהביא הרדב"ז ז"ל מהא דאמר רבי יהושע שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית, לכאורה אינה ראייה כלל כי מיירי שמזבח אכן קיים, ועיין בספר המפתח הלכות בית הבחירה (פ"ב ה"ד תרכ"ה סע"ד), וצ"ב.

וגם מעלת ידידי הרה"ג ישראל נאה שליט"א מאנטוורפן כתב לתרץ: "תשובה לדבר ברש"י (שיר השירים על הפסוק שלאחר מכן) כותב (על פי מדרש רבה נשא פי"ג ומנחות נ' א'): "באתי לגני בימי חנוכת הבית, אריתי לקטתי וכו', נאמר על שם הקטורת, **שהקטירו קטורת יחיד הנשיאים על מזבח החיצון** ונתקבלה, והוא דבר שאינו נוהג לדורות וכו', ואני מרוב חיבה אכלתי יערי עם דבשי וכו', את שאינו ראוי עם הראוי קטורת נדבה" וכו' עיין שם, ועיין רבינו בחיי ז"ל שמות (ל' ט) עיין שם.

אם תמצוי לומר הכוונה היא להזאות על מזבח הזהב הבאים לכפרה, כמבואר במשנה זבחים (פרק ה'). [אגב יש להעיר כי בתרגום דברי הימים א' (ו' ל"ד): "ואהרן ובנוי מסקין קטורת בוסמין על מדבחה דעלתא ועל מדבח דקטורתא"].

מה שכתב דאולי צריך לומר בתרגום "מדבחיא" מזבחות, א"נ, כי התרגום של מזבחות הוא "מדבחיין" ולא מדבחיא.

כמו כן לפי דרכו "דלצדדין קתני", היה עליו לתקן לשון התרגום ולמחוק תיבת "עלוי", והוי שפיר דמי.

בדומה לכך הביא שם דבאבות דרבי נתן (פ"א) בטיטוס הרשע: "שהיה מורה בידו, והיה מכה על גבי המזבח ואומר לקוס לקוס אתה מלך וכו', כמה שוורים נשחטו עליך וכו', כמה

בשמים קטרו עליך", ותמה דלפי פשוטו קאי על מזבח החיצון, הרי לא הקטירו עליו קטורת, ועיין שם מה שהביא לתרץ.

אם נדייק בלשון האבות דרבי נתן נמצא "דלצדדין קתני", כי לכאורה אינו מובן מה רצו לומר בבטוי "מורה בידו"? , לכן נראה לי דהכוונה שהיה טיטוס מחד גיסא **מורה בידו** על מזבח הזהב [בכורא אנשי טיטוס לבית המקדש ריכזו את כל כלי המקדש למקום אחד ביניהם את מזבח הזהב עיין גיטין נ"ו ב'] ואמר כמה "בשמים קטרו עליך", ומאידך גיסא היה מכה על גבי מזבח החיצון ואמר "לקוס" וכו'.

גם אינו מסתבר לומר כמובא ב"בנין יהושע" שם (משם ספר אהבת חסד פירוש על אבות דרבי נתן לרבי אברהם וויטמונד אמשטרדם תקל"ז) דקאי על מתנדב לבונה שמקטירה על מזבח החיצון וכו', כי כוונת אותו רשע היתה לומר כמו מרים בת בילגה (שלהי סוכה) "שהיתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח ואמרה לוקוס לוקוס עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל" וכו', וכך אמר אותו רשע: "אתה מלך וכו' כמה שוורים וכו' היינו מכלה ממונן, וזה מתאים יותר לומר על הקטורת ואכמ"ל". עד כאן דברי ידידי הנ"ל הי"ו.

ויפה ונאה כתב, ורק אעורר דמה שציין בראש דבריו שמקור דברי רש"י שיר השירים הנ"ל, הוא במדרש **במדבר רבה** פרשת נשא ז"א, כי כבר מבואר שרש"י ז"ל לא ראה מדרש במדבר רבה המאוחר, וכדכתיבנא בס"ד בחיבורי טל חיים (דף י"ב), והארכתי בזה במאמר מיוחד בחיבורי הנכחי לקמן (סימן רמ"ו) וש"נ, עיין שם וצרף לכאן.

כמו כן מה שהעיר על מה שצדדתי שאולי יש להגיה לשון התרגום שבמקום "מדבחא" צריך לומר "מדבחיא", שאינו כן כי רבוי מזבחות בארמית הוא "מדבחן" ולא "מדבחיא", יפה העיר, אבל מצאתי בתרגום המיוחס ליונתן במדבר (ג' ל"א) ש"מזבחות" דקרא דהתם, תרגם "מדבחיא", והיינו כדכתיבנא, ודוק היטב.

וזכרוננו שכתבתי עוד בזה בס"ד במקומו בקונטרס "קטורת" דילן, וקבלתי בזה דברים מהגאון משמ"ר הלוי שליט"א, וכעת לא מצאתי לחידושי, והדפסתי לפי שעה מה שמצאתי אצלי, ועוד חזון למועד בעזה"י.

ד. בענין הקמרת קמורת בערב בין הערבים

ז"ך אדר ב' תשנ"ב.

שמות (ל' ה'): "והקטיר עליו אהרן קטורת סמים, בבוקר בבוקר בהטיבו את הנרות יקטירנה, ובעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה קטורת תמיד, לפני ה' לדורותיכם".

ובספר תהלים (קמ"א ג'): "תכון תפילתי קטורת לפניך, משאת כפי מנחת ערב", וכתב רבי אברהם ן' עזרא ז"ל בפירושו לתהלים שם: "תכון, תיבת קטורת תחסר אות כ"ף והיינו כקטורת לפניך, וככה מנחת ערב, כי הקטורת בבוקר".

וביאור דבריו ז"ל, שנשמטה כאן אות כ' דבכל"ם, וכאילו כתוב תכון תפילתי כקטורת לפניך,

ומשאת כפי [ור"ל תפילתי] כמנחת ערב, וחזר שאל הראב"ע ז"ל ולמה בפעם השניה נקט דהתפילה תהיה כמנחה, ולא תהיה גם היא כקטורת, ותירץ דקטורת אינה נקטרת אלא בבוקר, ולכן נקט מנחה שהיא באה גם בערב עם קרבן התמיד.

ובעניותי איני מבין, והלא מקרא מלא צווח ואומר דקטורת הביאו והקטירו גם **בערב**, כנ"ל: "והקטיר עליו אהרן קטורת סמים בבוקר בבוקר וגו', ובהעלות אהרן את הנרות בין **הערבים** יקטירנה קטורת תמיד", והוא פלא לכאורה.

וחושבני שאין לפרש שכוונת הראב"ע ז"ל באומרו "כי הקטורת בבוקר", דכוונתו לומר גם בבוקר, ולכן נקט שהתפילה תחשב כמנחת ערב דתמיד, דליתא, שהרי מנחת התמיד קריבה גם היא בבוקר, והיא כקטורת ממש בלא הפרש, ששניהם באים בוקר וערב ודוק.

ולפיכך כעת דברי רבינו הראב"ע ז"ל צריכים לי רב, לאלפני בינה ולהעמידני בקרן אורה, ועיין בחיבורי כנסת חיים (דף כ' אות כ"ב), והשי"ת יאיר עינינו במאור תורתו אמן.

ודבר חידוש מצאתי לחד מן תקיפי קמאי הוא רבינו בחיי ז"ל בכיאוורו לתורה (שמות ל' ח') שכה כתב: "בין הערבים יקטירנה, ידוע כי ריח הקטורת נודף באחרית היום יותר מקטורת של בוקר, ועל זה אמר הכתוב תכון תפילתי קטורת לפניך, ולא אמר חטאת ואשם שהן באים על חטא המעשה, ולא עולה שהיא באה על חטא המחשבה, אלא אמר **קטורת** שאינה באה על החטא כלל, אלא על השמחה, כי דוד היה מבקש מאת הש"י שתהיה תפילתו מקובלת לפניו כקטורת וכו', משאת כפי מנחת ערב יבקש דוד ממנו יתברך שתהיה תפילתו רצויה יותר מהקטורת של שחר, והזכיר משאת כפי על הקטורת שהוא נושא בכפיו, וככתוב ומלא חופניו קטורת סמים דקה, או פירוש מנחת ערב מלשון ערבות כמו וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים, ולפי שאין בכל הקרבנות ממהר לרצות יותר מן הקטורת שהוא מעלה עשן מיד, לכן הזכיר דוד שם בתחילת המזמור ה' קראתיך חושה לי" עכ"ל. [והשוה כל דברי רבינו בחיי ז"ל שם עם פירוש הרב המאירי ז"ל לתהלים שם והבן, ועיין בפירוש רס"ג ז"ל לתהלים שם].

ובודאי בא רבינו בחיי ז"ל ליישב הערת הראב"ע ז"ל בפירושו לתהלים וכו"ל, ועלה אמר רבינו בחיי ז"ל כי בערב ריח הקטורת נודף יותר, אלא שנעלם ממני מקור לדבר זה.

והנה דברי אלו זכיתי להדפיס לראשונה במכתבי בראש הספר הנחמד "יוסף חיים" ירושלם תשנ"ג (דף ל"ג), ומקצתם גם בחיבורי יגדיל תורה ח"א (סימן ל"ח) עיין שם.

ועבשיו חושבני שזכיתי בחסד האל ב"ה למצוא מקור לדברי רבינו בחיי ז"ל הללו, דהנה בספר הזהר הקדוש ח"א (בהשמטות דרס"ב ע"ב) כך נאמר: "קרבת עולה דיליה אוקיד כל אינן קליפין, וסליקה לגבי קטורת קשורא דיליה עולה דיליה, דכתיב זאת תורה עולה היא העולה, בצלותא דשחרית, היא העולה לגביה בצלותא דמנחה, בכמה ריחין ובוסמין דגן עדן" וכו'.

ובתבתי בס"ד בהגהות הזהר שם: ויש לדקדק מדוע גבי עולה דשחרית לא קאמר כן בכמה ריחין ובוסמין וכו', ורק גבי צלותא דמנחה, והוא דקדוק נכון, ויובן היטב עם דברי רבינו בחיי ז"ל (דלעיל) ש"ידוע כי ריח הקטורת נודף באחרית היום יותר מקטורת של בוקר", והיינו דמדגיש ואמר הזהר דוקא במנחה בכמה "ריחין ובוסמין" ודוק היטב.

ודע דהרב המאירי ז"ל בביאורו לתהלים (שם דף רע"ט) כתב: "תכונן תפילתי כקטורת לפניך ומשאת כפי, שטיחת כפי, כמנחת ערב ר"ל קרבן התמיד, והמפרשים טרחו בהזכירו מנחה של ערב יותר משל בוקר, עד שקצתם פירשו שערב היה בעת אומרו, ואני אומר לפי זה שהזכיר מנחת ערב מפני שרוב המזמורים נאמרו בלילה, ואיברי התמיד היו מתעכלים כל הלילה, והזכיר התמיד שהיה ראוי לאותו זמן" עכ"ל.

ולכאורה מדקשיא להו לרב המאירי ושאר המפרשים ז"ל רק מדוע נקט "מנחת" ערב, ולא קשיא להו "קטורת" דערב, שמע מינה דפליגי על רבינו בחיי ז"ל, וסבירא להו דהאי קטורת בין של שחר ובין של הערב קאמר, ועיין.

והנה מה שכתב רבינו בחיי ז"ל לפרש ד"משאת כפי" היינו חפינת הקטורת, וככתוב ומלא חופניו קטורת סמים דקה, לכאורה יש להבין דהאי בקטורת דיום הכיפורים איתמר, אבל בקטורת דבכל יום היה מקטיר מנה מחציתו בבוקר ומחציתו בערב, והיה מקטירו בבזך ולא בחפינת ידים עיין בדברי הרמב"ם ז"ל הלכות תמידין ומוספין (פרק ג') ודוק.

ומה שכתב רבינו בחיי ז"ל שאין הקטורת באה על חטא, אלא על השמחה וכנ"ל כן הלשון ממש בפירושו המיוחס לרמב"ן ז"ל על שיר השירים הנדפס בכתבי הרמב"ן ח"ב (עמ' תק"ל) ע"ש, ועיין מה שביארנו בזה בקונטרס "קטורת" בארוכה בס"ד. [ועיין גם בחיבורי הנכחי לקמן (סימן פ"ט) עיין שם].

ובן מה שכתב רבינו בחיי ז"ל עוד דקרבן עולה בא על חטא ה"מחשבה", צריך לומר שכוונתו שעיקר קרבן עולה בא לשם זה, כי העולה גם מכפרת על מעשה, כגון לאו הניתק לעשה (וימא ל"ו א'), ועיין בחיבורי זכות יצחק ח"ב (סימן ג'), ובחיבורי הנכחי שם (סימן פ"ט), ונתבאר היטב בקונטרס "עולה מכפרת" דילן בס"ד.

ה. בענין לשון "קח לך" דקטורת הסמים

שמות (ל' ל"ד): "ויאמר ה' אל משה קח לך סמים, נטף ושחלת וחלבנה, סמים ולבונה זכה, בד כבד יהיה".

ובספר הזהר הקדוש ח"ב (רי"ט סע"ב): "מה כתיב במשה ויאמר ה' אל משה קח לך סמים נטף וגו', אף על גב דאוקמוה, אבל מאי שנא בעובדא דא יתיר מכל מאי דאמר ליה, אלא קח לך להנאתך ולתועלתך" וכו'.

וביאור הדברים דהזהר הקדוש עמד מדוע רק כאן במצות קטורת, אפקיה רחמנא בלישנא ד"קח לך" יותר משאר מצוות ועניני המשכן וכליו שלא מצינו בהן לשון זו ד"קח לך", ותירץ דאף על גב דאוקמוה חבריא, והכלל בדינו שבכל מקום דכתוב בספר הזהר "אוקמוה" או "אוקמוה חבריא" רומז הוא לדרשת חז"ל בתלמודים ובמדרשים, וכמו שכתבו רבים, עיין בביאור הגר"א זצ"ל לספר תיקוני זהר (ד"ז ע"א), ובספרו יהל אור על הזהר (שמות דכ"ב ע"ד), ולגאון שר התורה אדמו"ר רבי צדוק הכהן זצ"ל מלובלין בספרו פרי צדיק (פרשת בחקתי מאמר ד' דק"ג רע"א),

ועוד שם (פרשת קרח מאמר ג' דס"ד ע"ב), ועיין בחיבורי זכות יצחק ח"ב (ס"ס ב'), ובחיבורי הנכחי לעיל (סימן ח') ע"ש.

ובאן ספר הזהר הקדוש באומרו "ואף על גב דאוקמוה", רמז ונתכוין לאומרם ביומא (ג' ב') קח לך משלך, מכל מקום הוסיף הזהר לומר שעוד יש לומר דקח לך להנאתך ולתועלתך וכו', וככתוב שם בספר הזהר.

אלא שנעלם ממני ולא זכיתי להבין שאלת ספר הזהר הקדוש, שהרי לא רק בקטורת נאמר קח לך, אלא גם במצות שמן המשחה (שמות ל' כ"ג) כתוב ואתה "קח לך" בשמים ראש וגו', ומאי האי דאמר הזהר "אבל מאי שנא בעובדא דא יתיר מכל מאי דאמר ליה", וצ"ע. [ובגוף הענין עיין בחיבורי זכות יצחק ח"ב (סימן ב')].

ו. בענין תפילה חשובה בקטורת

תענית אסתר תשנ"ב.

שמות (ל' ל"ד): "קח לך סמים, נטף ושחלת וחלבנה, סמים ולבונה זכה וגו', ועשית אותה קטורת, רוקח מעשה רוקח ממולח טהור קודש" וגו'.

במסכת אבות תנן (פ"א מ"ב): "על שלשה דברים העולם עומד, על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים".

וראיתי לחד מן קמאי רבינו שמחה מויטרי ז"ל בספרו מחזור ויטרי (אבות שם דף תס"ה) שכה כתב: "למדת שגדולה תפילה, ונראה לי שאף מן הקרבנות היא חשובה, שהרי חשובה היא **קטורת**, שנאמר תכון תפילתי קטורת לפניך" עכ"ל.

ותחילה וראש יש להעיר דנעלם ממני מדוע רבינו שמחה ז"ל בלשון נראה לי הוציא לדבריו שתפילה חביבה מן הקרבנות, שלשון זה מראה שהוא חידוש דיליה מדעתו הרחבה, ומדוע לא הביא שכך **מפורש בדברי רבותינו** ז"ל, כאומרם במסכת ברכות (ל"ב ב'): "רבי אליעזר אומר גדולה תפילה מן הקרבנות שנאמר" וכו', ע"ש.

ובן מצאתי במדרש תנחומא (פרשת וירא סימן א'): "אמר להן הקב"ה לישראל הווי זהירין בתפילה, שאין מדה אחרת יפה המינה והיא גדולה מן הקרבנות" וכו', וצ"ע.

ולתריץ ולומר דרבינו שמחה ז"ל הביא לה מקרא דתכון תפילתי, ואילו חז"ל שם דרשו לה מקראי אחרני, לענ"ד הוא דוחק רב.

ובאמת יש להבין עצם דברי המחזור ויטרי, דמאי קאמר רבינו שמחה ז"ל להוכיח שגדולה תפילה מן הקרבנות, כיון שחשובה היא התפילה קטורת, דמה נתינת טעם הוא ומה הכרח והוכחה יש בזה שאכן תפילה גדולה מן הקרבנות, ולכאורה איך מוכח מהא שתפילה גדולה מקרבנות.

ונראה לי בס"ד ביאור דברי רבינו שמחה מויטרי ז"ל שהוא סובר ד"קטורת" חשובה וגדולה מן ה"קרבנות", (וכדלקמיה), ואחר שתפילה יש לה דין "קטורת" כדכתיב תכון תפילתי קטורת לפניך, שומע אתה שתפילה גדולה מן הקרבנות ודוק.

ובם"ד מצאתי כן לחד מתקיפי קמאי הוא רבינו בחיי ז"ל כביאורו לתורה ויקרא (ט' כ"ג) שכתב: "ואמר ויצאו ויברכו את העם, כלומר סמוך להקטרת הקטורת מיד, לפי שבאותה שעה התפילה מקובלת יותר, וכך היה מנהגו של כהן גדול ביום הכיפורים היה נכנס לפני ולפנים להקטיר הקטורת, ומתפלל על צרכי העם בספוק מחייתו, ומזה אמר דוד תכון תפילתי קטורת לפניך, הזכיר הקטורת יותר משאר הקרבנות לפי שהוא קרבן הנבחר והנרצה יותר, גם התפילה באותה שעה יותר מקובלת". הרי שנתבארו דברי רבינו שמחה ז"ל ודוק. [ויש לעיין היטב בדברי רבינו בחיי ז"ל אם מדבריו משמע שכהן גדול היה מתפלל תפילתו בבית קודש הקדשים, ועיין היטב בדברי מדרש תנחומא שהביא רבינו בחיי ז"ל ויקרא (ט"ז א' דף תצ"ד), ובפירושו בעל הרוקח לתורה ויקרא (כ"א י' דף עו"ד) ובספר בגד אהרן (מערכת ת' אות ו') וצ"ע, ועיין בזה בארוכה בחיבורי הנכחי לקמן (סימן ק"ד אות ד') ודוק].

ועורני השי"ת ומצאתי מקור לדברי רבינו שמחה ורבינו בחיי ז"ל שהקטורת חביבה יותר מכל הקרבנות, במשנת חז"ל, והוא במדרש תנחומא (פרשת קרח ס"ה): "הרי תשמיש חביב מן הכל היא הקטורת, **חביבה הקטורת לפני הקב"ה מכל הקרבנות כולם**" וכו', וכן הוא ממש במדרש במדבר רבה שם (פ"ח ס"ח) עיין שם. [ועיין בחיבורי הנכחי לקמן (סימן רמ"ז) בענין מדרש רבה במדבר ותנחומא במדבר, וצרף לכאן ודוק היטב].

ובן ראיתי במדרש תנחומא (פרשת תצוה ט"ו): "אמר הקב"ה מכל הקרבנות שאתם מקריבים, אין חביב עלי כקטורת, תדע שכל הקרבנות כלן לצרכיהם של ישראל, חטאת באה על חטא, וכן אשם, העולה באה על הרהור הלב, השלמים אינם באים אלא לכפרה, שהן באים על מצות עשה, אבל הקטורת אינה באה לא על חטא ולא על עון ולא על אשם אלא על השמחה, הוי שמן וקטורת ישמח לב, חביבה הקטורת לפני הקב"ה, תדע לך שהרי דוד נתאוה להקטיר קטורת שנאמר עולת מחים אעלה לך עם קטורת אילים אעשה בקר, וכן אתה מוצא שלא נשתבחו קרבנות בעולם כקרבנות הנשיאים, ולמה שהיו מקריבים קטורת תחילה בקרבנותיהם".

הרי לנו מפורש בדברות רז"ל במדרש תנחומא **שהקטורת חביבה מכל הקרבנות** וכדברות רבותינו הראשונים כמלאכים ודוק. [וביאור כל דברי התנחומא בפרשת תצוה נתבאר במקומו בארוכה בס"ד בקונטרס "קטורת" דילן, ועיין בחיבורי הנכחי (סימן פ"ט) בענין שלמים מכפרים ואכמ"ל].

עוד עורני השי"ת ומצאתי כעת במדרש תנחומא (פרשת כי תבא ר"ס א'): "חביבה תפילה לפני הקב"ה מכל מעשים טובים, ומכל הקרבנות, שכך כתוב תכון תפילתי לפניך משאת כפי מנחת ערב".

הרי לנו במפורש בדברי רז"ל ככל אשר כתב רבינו שמחה ז"ל שתפילה גדולה מן הקרבנות **ומאותו פסוק עצמו** שלמד רבינו שמחה דהיינו תכון תפילתי, וק"ק שלא הביא רבינו שמחה ז"ל לדברי המדרש (וי"ל).

והביאור בדברי התנחומא, הוא בודאי כדכתבנו בס"ד, וגם אזיל התנחומא לטעמיה שהקטורת חביבה מכל הקרבנות וכמשנ"ת, ונכון בס"ד.

תדפיס מספר שנות חיים כת"י - ענייני אריכות ימים

סימן צ

חשד

ולכך בני משה רבו למעלה, לפי שחשדוהו שפירש מאשתו שאינו חפץ בבנים".

ומפורש שכך היא המידה, אם חושדים בחינם במי שאין עול בכפו - אזי מתברך הוא במה שנחשד, כמו משה רבינו ע"ה שנחשד שאינו חפץ בבנים, זכה בריבוי בנים, ורבי חגי שחשדוהו חנים שרוצה למות במערת רבי חייא, זכה לאריכות ימים כפלים, והדבר צריך טעם.

ונראה לפרש בס"ד דאנן קיימא לן שמי שנחשד בלא עול בכפיו והוא צדיק, זוכה להיות אושפיזין לשכינה, וכדכתב רבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה בראשית (מ"ד י"ב): "וימצא הגביע באמתחת בנימין, היו [האחים] מביישים אותו [את בנימין] והיו קורין לו גנב בר גנבתא, על שם שכתוב ותגנוב רחל את התרפים, והיו מכים אותו על כתפיו [כאומרם במדרש בראשית רבה פצ"ח ס"ח], ולפי שהיו **חושדים אותו ואין בו - זכה ששרתה שכינה בחלקו**, וזהו שכתוב בדברים (ל"ג י"ב) ובין כתפיו שכן" עכ"ל.

והנאון רבי חיים פאלאגי ז"ל בספרו נפש חיים (מערכת ש' אות ס"ט) הביא דברי ספר הזהר חדש (פרשת חקת ד"נ ע"ג) וכתב: "ומבואר בזהר חדש דעל ידי השראת השכינה, זוכה האדם לשנים עשר דברים, ואלו הן טובה ושמחה. ברכה ושלום. עזרה וכפרה. תורה וחכמה. **חיים** ורצון. עושר וכבוד" ע"ש. **ולבן** רבי חגי שבחינם "נחשד", זכה להיות אושפיזין לשכינה, והואיל ורבי חגי

א.

ירושלמי מסכת כתובות (פ"ב ה"ג): "כד דמך רב הונא ריש גלותא אסקוניה להכא, אמרין אין אנן יהבין ליה, ניהביה גבי רבי חייא דהוא מן דידהון. אמרין מאן עליל יהב ליה תמן. אמר רבי חגי, אנא עליל יהב ליה תמן. אמרי ליה עילא את בעי, דאת גבר סב ואת בעי מיעול לך מיתב לתמן. אמר לון יבון משיחא בריגלוי, ואין עניית, אתון גרשין לי, עאל וכו' ויצא משם בן שמונים שנה, ונכפלו לו שניו". ועיין במדרש קהלת רבה (פ"ט ס"ח), ולגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל בספרו זכירה לחיים שם ודוק.

פירוש הדברים, כשנפטר רב הונא ראש הגולה העלוהו מבבל להקבר בארץ ישראל, אמרו היכן נקברוהו, ואמרו נקברו במערת רבי חייא, שגם הוא עלה מבבל לארץ ישראל, ואמר רבי חגי אני אכניסהו למערת רבי חייא, ואמרו לו סיבה אתה מחפש להכנס לשם, שאתה זקן ואתה רוצה להכנס למערת רבי חייא ולהפטר שם ולהקבר שם. אמר להם רבי חגי הביאו חבל וקשרו ברגלי, ואם אמות שם משכוני החוצה, ויצא משם רבי חגי בן שמונים ונכפלו לו שנותיו.

ובתב בפירושו קרבן העדה לירושלמי שם: "ויצא משם. רבי חגי מהמערה כשהיה בן שמונים שנה, וחי עוד שמונים שנה, כיון שחשדוהו שעושה כן בשביל שימות שם, וכל מי שחושדין אותו ואין בו - שכרו ניתן בעולם הזה להיות גלוי לכל שחשדוהו שלא כדון,

האדם חשוב בעיני הבריות, והייתם נקיים כתיב, ומדוע ולמה בקש רבי יוסי על דבר זה, וכבר עמדתי בזה בחיבורי זכות יצחק ח"ב (סימן י"א), ובס"ד כתבתי בזה דבר נכון לענ"ד.

ובס"ד הנני להוסיף כאן שעם האמור שבמי שחושדים על לא עול בכפו זוכה למעלה עצומה ונשגבה זוכה להיות ידיד ה' ואושפיזון לשכינה כדכתב רבינו בחיי ז"ל, מובנים היטב דברי רבי יוסי שיהא חלקו עם מי שחושדין בו ואין בו - שרצה לזכות להיות ידיד ה' ואושפיזון לשכינה ודוק היטב. [ועיין לקמיה].

והשי"ת האיר עיני ומצאתי במדרש הגדול בראשית (מ"ד י"ב דף תשמ"ו): "וימצא הגביע באמתחת בנימין, כיון שנמצא הגביע באמתחת בנימין מיד חרה להן ואמרון ליה מאי גנבא בר גנבתא אמך (רחל) ביישה את אבינו, ואתה ביישתנו. אמר להן יש כאן שעיר?, יש כאן אחים מוכרין את אחיהם?, מיד ויקרעו שמלתם אמר רבי יוסי יהא חלקי עם מי שחושדין אותו בדבר ואין בו, תדע לך הרי בנימין שחשדו אותו ואין בו והיו מכין אותו בין כתפיו - מה זכה שרתה שכינה בחלקו, ונקרא ידירו של מקום, דכתיב לבנימין אמר ידיד ה' ישכון לבטח עליו וגו' ובין כתפיו שכן". [ודוק כי תיבות התלמוד בשבת שם: "ואמר רבי יוסי יהא חלקי ממי שחושדין אותו ואין בו", עולים בגימטריא כתיבות הפסוק "ויחפש בגדול החל ובקטן כלה וימצא הגביע באמתחת בנימין", וכן עולה כתיבות הפסוק "ידיד ה' ישכון לבטח עליו, חפף עליו כל היום ובין כתפיו שכן", וכן עולה בגימטריא כלשון רז"ל במדרש תנחומא (ס"פ מקץ): "מחבטין בנימין על כתפיו ואומרין לו גנבא ברא דגנבתא" ודוק היטב. **שמואל יואל**].

נחשד על "חיים", זכה לחיים ארוכים, שהזוכה להשראת שכינה זוכה לחיים כמאמר ספר הזהר הנ"ל, ובלשון רבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה (ר"פ וירא): "**כי החיים דבקים בגילוי שכינה**", עש"ב, ורבינו הגדול בעל חתם סופר ז"ל שמות (ו' ו' דל"ב סע"ב) כתב: "**בהשראת שכינה על אדם יוסיף ימים**", ויעשה בריה חדשה, באור פני מלך חיים", עיין שם שהארכתי בזה בפתיחה לחיבורי הנכחי מפי סופרים וספרים בס"ד.

ב.

שבת (ק"ח ב'): "אמר רבי יוסי יהא חלקי ממי שחושדין אותו ואין בו", וכתב מהרש"א ז"ל שבת (קכ"ז ב') דמה שאמר כן רבי יוסי יהא חלקי עם מי שחושדין אותו ואין בו נראה שלא אמר כך אלא במי שלא היה מביא את עצמו לידי חשד, אבל במה שמתוך מעשיו מביא עצמו לידי חשד לא אמר רבי יוסי יהא חלקי עמו דלא היה לו להביא עצמו לידי חשד ע"ש. **ומן הענין** להוסיף ההיא דברכות (ג' א'): "אמר רבי יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל, בא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח עד שסיימתי תפילתי, לאחר שסיימתי תפילתי וכו', אמר לי בני מפני מה נכנסת לחורבה זו, ואמרת לי להתפלל וכו', באותה שעה למדתי ממנו שאין נכנסין לחורבה, תנו רבנן מפני שלשה דברים אין נכנסין לחורבה מפני חשד" וכו'. הרי לנו שמצאנו עוד מקום בתלמוד שרבי יוסי עם ענין של חשד ודוק היטב.

ויש להבין מה פשר בקשה זו שבקש התנא רבי יוסי שיהא חלקו במי שחושדין אותו ואין בו, ואף שכאן מדובר שלא עשה כלל ועיקר מעשים אשר יביאו אותו להחשד כדפירש מהרש"א ז"ל, מכל מקום מה ענין יש שיהיה

והנה בעלי התוספות ז"ל הביאו לנו ירושלמי ערוך ומפורש שרבי יוסי נהרג על יחוד קדושת שמו יתברך, והדבר מפליא ביותר, כי מצאתי בס"ד בספר הזהר הקדוש ח"ג (דרס"ז ע"א): "יומא חד הוה חלש רבי יוסי, צאלו לגביה רבי אבא, ורבי יהודה, ורבי יצחק, חמו ליה דהוה נפיל על אנפוי ונאים. יתבו, כד איתער, חמו ליה [לרבי יוסי] דאנפוי חייכין, אמר ליה רבי אבא, מלה חדתא חמיתא, אמר ליה ודאי, דהשתא סלקא נפשי, וחמית יקרא **מאינון דמסרו גרמייהו על קדושה דמאריהון**, דהוו עאלין בתליסר נהרי דאפרסמונא דכיא, וקב"ה משתעשע בהו, וחמינא מה דלא יהבו לי רשותא למימר, ושאינא לון, אמינא, האי יקרא דמאן הוא, אמרו לי, מאינון דרחימו למאריהון בההוא עלמא, וממה דחמית, נפשאי ולבאי אתנהיר, ועל דא אנפאי חייכין" ע"כ.

ו**מפורש** בספר הזהר שהראו לרבי יוסי, דייקא את יקר ושגב מעלת אותם **שמסרו נפשם** על יחוד קדושת שמו יתברך, והיא היא המדרגה והבחינה שלו שהוא עצמו מסר נפשו על יחוד קדושת שמו יתברך, והדבר פלא.

ו**גם** לפי הפירוש השני שנזכר בתוספות שם, שרבי יוסי נתן נפשו על המילה, יובן היטב עם האמור, כי מילה ענינה שכינה מלכות, ומלכות פה, וכמו שאמרו בספר זהר הקדוש ח"ג (ד"ד ע"א), ובספר אור החיים הקדוש בראשית (י"ח א'): "עוד ירצה לומר כי אחר שמל אברהם אז נגלה בבשרו יו"ד רשימו קדישא, והוא אומרו וירא אליו ה', והוא מאמר ספר הזהר הקדוש וכל מאן דשריא ביה רשימו קדישא שריא ביה שכינתא", ועיין בדברי הזהר הקדוש ח"א (דצ"ד ע"א), וכתב רבינו בחיי ז"ל בבאורו לתורה (ר"פ וירא) שכה כתב: "גלוי השכינה של אברהם, כי מפני שהשתדל במצות

והנה בס"ד בחיבורי שובי השולמית ח"ט (סימן א') הארכתי מפי סופרים וספרים להראות עזו קדושתו הנפלאה של התנא רבי יוסי, ובמיוחד ובמסוים בשתי הבריתות, ברית הלשון וברית המעור, ולכן לדעת רבים הלכה כרבי יוסי אפילו מחבריו עש"ב, וראה נא ראה דאכן **יוסי** עולה בגימטריא **פה**, ומלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה, כי זו היא בחינתו ושורשו של רבי יוסי בן חלפתא, מלכות, עיין בספר הזהר ח"ג (דקכ"ז ע"ב), וכן מצאתי בס"ד שכתב בפירוש הרמ"ז ז"ל לספר זהר הקדוש ספר שמות (דף י"ג, ודף רכ"ז, ודף תכ"ג), ולספר ויקרא (דף צצ"ח ודף ת"ו), ולספר במדבר (דף נ"ט, ודף רמ"ב), ולספר דברים (דף רכ"ב), ושם בהערות הרב המהדיר הי"ו, ועיין בספר הזהר הקדוש ח"א (דר"ל ע"ב) ובפירוש מתוק מדבש שם (דף תקנ"ג), ודוק היטב.

ועם דברינו האמורים בס"ד תבין גם פשר בקשת רבי יוסי בשבת שם שלא יספד כהלכה, ואכן נעשה רצונו, כי אמרו בסנהדרין (י"א א') ובמדרש שיר השירים רבה (פ"ח פ"ג) שהרוגי מלכות אינם נספדים, ורבי יוסי הלא נהרג על ידי המלכות, כמובא בתוספות מועד קטן (כ"ה ב') שכתבו: "כי נח נפשיה דרבי יוסי שפעו מרזבי דציפורי דמא, מפרש בירושלמי [עבודה זרה פ"ג ה"א ד"ח ע"א] דיהב נפשיה על גזרתם, פירוש נשפך דמו על יחוד ה', תוספות (כצ"ל). פירוש אחר שנתן נפשו על המילה".

ו**בוראי** הנהרג על יחוד קדושת שמו אין לך דביקות בשכינה גדולה מזו, והיינו הרוגי **מלכות**, ועיין מה שגילה בזה המלאך הדובר כפי מרן ז"ל בספרו מגיד מישרים (פרשת ויקרא) ע"ש, ועיין בחיבורי פרי טוב (סימן כ"ח) וצורף לכאן.

סוף ע"א) שהראנו עוד כזאת שרבי יוסי ביקש ואמר יהא חלקי וכו' ונתקיימה בקשתו, עיין שם וצרף לכאן, ועוד בחיבורי שובי השולמית ח"ט הנ"ל (סימן א' - ג'), והדברים מאירים בס"ד.

מילה זכה לגילוי שכינה וזה באור פני מלך חיים" וכו' ודוק היטב. [ועיין בחיבורי הנכחי לקמן (ערך מילה) ודוק].

ועיין בחיבורי יחי יוסף (סימן י"ד אות י' דף קנ"ה

סימן צא

מ"ו בשבט

שמי שאוכל אתרוג בחמשה עשר בשבט, יזכה להשלים שנתו" עכ"ל - הערת בני בכורי הרה"ג חו"ב רבי אברהם אליעזר שליט"א.

כתב בספר עדות ביהוסף (וויז'ניץ, מנהגי ט"ו בשבט דף ר'): "בספר אוהל יששכר (דף ק"כ) כתב בשם מרן היהודי הקדוש מפשיסחא,

חידושי סוגיות

(פסחים צ"ט ב', ק"ב ב', ק"ד ב')

א. בענין אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב

[זכרון משה ה"א סי' ד']

המשנה המובא בתחילת הפסקה שעליה מוסבים דברי התלמוד כך כתוב: "ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב", ולפי מה שכעת אני זוכר מסדרי הפסקאות מהמשנה בתוך התלמוד כדי שנדע על מה מפסקות המשנה דברי התלמוד מוסבים ומתייחסים, הם רבנן סבוראי חותמי התלמוד, ומצאתי כעת שכן כתב להדיא בספר דורות ראשונים (ח"ו פי"ז דל"ו ע"ב ע"ש, ולפי זה יש לנו הכרעה למחלוקת המפרשים בתוספות ז"ל איך לקרוא המשנה, ואם אכן רבנן סבוראי הם הם שקבעו הפסקאות בתלמוד, אזי אכן תתעורר התמיה מדוע רבנן בעלי התוספות ז"ל לא העירו מהא וצ"ע.

ויתכן דהיינו טעמא דבתוספות המובאים בספר המרדכי שם (ר"פ ערבי פסחים דל"ד ע"ג לא הזכירו פירוש היש מפרשים, ועיין לגאון בעל של"ה ז"ל בהגהות בגדי ישע על המרדכי שם (אות ו' ודוק).

אבל כמעט ודאי וברי אצלי שגירסת רבותינו בעלי התוספות ז"ל בפסקא דפסחים שם היתה שונה מגירסתנו והם רק גרסו "אפילו עני שבישראל", ולכן אין ראיה מכאן, והיינו טעמא שלא העירו ולא עוררו התוספות מגירסת הפיקסא, וכפי שהעירו לעיל ודוק.

וכבר ידעת דברי הגאון חיד"א ז"ל שהעיד: "גירסאות רבותינו הראשונים נ"ע הם הנכונות והמדוייקות, וגירסאות הספרים דילן

פסחים (צ"ט ב' תנן: "ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין ואפילו מן התמחוי". ועיין פירוש רש"י ורשב"ם ז"ל.

ורבותינו בעלי התוספות שם (ד"ה ואפילו כתבו: "ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב, דסלקא דעתך דהסיבת עני לא חשיבא הסיבה דאין לו על מה להסב ואין זה דרך חירות. ויש מפרשים דאדלעיל קאי עד שתחשך ואפילו עני שבישראל, פירוש אפילו עני שלא אכל כמה ימים לא יאכל עד שתחשך" עכ"ל.

נמצא שנחלקו רבנן ז"ל איך לקרוא את המשנה, שלפי פירוש קמא אחרי תיבת שתחשך יש הפסק, ואחר כך מתחיל דין חדש אפילו עני שבישראל וכו', ולפי היש מפרשים כך קריאת המשנה לא יאכל אדם עד שתחשך אפילו עני שבישראל, וכאן ההפסק ואחר כך מתחיל דין חדש לא יאכל עד שיסב וכו'.

והמתבונן יראה שיש שינוי גירסה באות אחת בין נוסח דידן לנוסח התוספות ז"ל, דנוסח דידן גרס אפילו בלא אות וא"ו, אבל נוסח התוספות ז"ל הוא ו"ו אפילו, עם תוספת אות וא"ו, ואפשר ששני הפירושים דלעיל נמי תלי בגירסאות אלו, התבונן ותבין.

ובס"ד התעוררתי, דהנה המעיין בתלמוד שם בפסחים (ק"ח א' יראה שבצ"טוט

לערוך שלחן במדבר, מה עשה הקב"ה הסיבן [לישראל] תחת ענני כבוד שנאמר ויסב אלהים את העם והאכילם מן", ובמדרש תנחומא (פרשת במדבר אמרו: "אתם הייתם עבדים למצרים והוצאתי אתכם משם הרבצתי אתכם בסיגמטין, שנאמר ויסב אלהים את העם דרך המדבר מהו ויסב שהרביצם כדרכי המלכים רבוצין על מטותיהם", וכן הוא במדרש במדבר רבה (פ"א ס"ב ע"ש), וזה מקור דברי הפייט דבני אשכנז ביוצר לשבת הגדול (פיוט המתחיל אין ערוך, דש"פ ע"ב דפוס אשכול: "ולמה מסובין במטה כבודה וכלולה, זכר לחרות ורבוץ ענני כבוד בחתולה שכן דרך מלכים" וכו', ודוק.

והנה על משנה זו לא יאכל אדם עד שתחשיך ואפילו עני שבישראל, כתב הגאון רבי עקיבא איגר ז"ל בתוספותיו למשניות (שם אות נ': "בספר ברית שלום (פרשת בא כתב בשם החכם רבי יעקב זצ"ל דיש לפרש על פי מה דאיתא בברכות (ב' ב') משעה שעני נכנס לאכול פתו ופירש רש"י עני שאין לו נר אוכל מבעוד יום, ולזה קאמר הכא דאפילו עני שבישראל שאין לו לקנות נר ובכל השנה אוכל מבעוד יום, אפילו הכי בליל פסח לא יאכל עד שתחשיך" ע"כ.

והגם שדברי פי חכם חן, מכל מקום נעלם ממני דהרי מסקנת התלמוד שם בברכות (ב' ב') היא דעני וכהן הטובל לטהרתו לאו חד שיעורא הוא, ושיעורא דעני מאוחר לטבילת כהן, משום שאם נאמר שזמן שעני אוכל מוקדם, יצא שסברת רבי חנינא דתחילת זמן קריאת שמע דערבית משעה שעני נכנס לאכול פיתו במלח, שווה לזמנו של רבי אליעזר שאמר משעה שקדש היום דהיינו בין השמשות עיין בסוגיא שם, ולפי זה זמנו של עני שמאוחר יותר כנ"ל יוצא שהוא אחר בין

מלאים שגיאות למאות" כמפורש בחיבורו יעיר אזן (מערכת א' כלל נ"ד, והוסיף שם שלכן אין לטעון כלל מגירסאות ספרים דילן כנגד גירסאות רבותינו הראשונים, וכיוצא בזה חזר וכתב כן הגאון חיד"א ז"ל פעמים רבות בשאר ספריו ולדוגמא אציין לעיין לו שם ביעיר אזן (מערכת ת' כלל י"ח, וברכי יוסף יו"ד (סימן רע"ו אות ב', וסימן ש"ה אות י"ט, ומחזיק ברכה או"ח (סימן מ"ו אות ה', וכסא רחמים על אבות דרבי נתן (פ"א דס"ט ע"א ד"ה נביאים ושו"ת חיים שאל ח"א (סימן ח' סד"ה ונומתי, וסימן ע"ד אות מ"ו, ועוד לו שם ח"ב (סימן א', ובמאי דכתיבנא בארוכה בחבורי אות יעקב שעל ספר יחי ראובן (דף קי"ח וקי"ט, ובחיבורי זכות יצחק ח"א (סימן פ', ושם ח"ב (סימן כ"ב דף צ"ט ע"ש. [ועיין בזה בחיבורי כרם יעקב (סימן י"ג אות י"א דקל"ט סע"א, ובחיבורי זרע חיים (סימן ו' דף מ"א ובחיבורי כנסת יעקב (דף קנ"ו, ובחיבורי יחי יוסף (סימן י' דף ק"ד, ובחיבורי דרופתקי דאורייתא ח"ב (סימן ד' דף מ"ב, ובחיבורי שם בצלאל (סימן י"ג דף ק"ב ואכמ"ל].

ועוד התעוררתי בס"ד דיש להבין מדוע רבותינו בעלי התוספות ז"ל לא העירו מדברות חז"ל המפורשים במדרש שמות רבה (פ"כ ס"ס ט"ז דל"ב ע"ג: "ויסב אלקים את העם מכאן אמרו רבותינו אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב, שכך עשה להם הקב"ה שנאמר ויסב אלקים". הרי לנו מפורש שכלישנא קמא דבעלי התוספות ז"ל ולא כיש מפרשים וצ"ע.

ועוד אמרו במדרש שם מהוי ויסב אלקים מלמד שהקיפן הקב"ה ע"ש, ורוצה לומר שהקיפן בענני הכבוד ושם הסבו, וכמבואר באר היטב במדרש שם (פכ"ה ס"ד: "כשיצאו ישראל ממצרים היו אומות אומרים עתידין אלו למות במדבר ואמרו היוכל אל

בעלי התוספות ז"ל הביאו כן בשם יש מפרשים, ולכאורה תמוה מאד שלא ראה לרגע קט דברי התוספות על אתר וצ"ע.

וגם לכאורה נקיט זוטרי ושיבך רברבי, שהיה לו להעיר על עצם ההסבר המובא בברית שלום שלכאורה הוא תמוה מההיא דברכות וכנ"ל, ועיין.

על כל פנים כבר מצינו לנו רב גדול שעורר מדברות חז"ל במדרש שמות רבה על פתגמא דנא ודוק. [ובקונטרס חוקי רצונך מהדורא בתרא (סימן ז' הערה ב') הבאתי עזוז נפלאות תורת הגאון יפה עינים ז"ל, עיין שם וצרף לכאן].

כתבתי כל זה למזכרת ריש ניסן תשנ"ה פה בהמ"ד "אור הצפון" ירושלם ת"ו, ובל"ג יש עוד לברר בדברי רבותינו המפרשים בס"ד, וכעת אין הזמן מסכים, ועוד חזון למועד בעזה"י.

ב. בענין מדרש "שמות רבה" שלא בא לידי רבותינו הראשונים נ"ע

[קטע בתוך הדר יעקב ח"ד סי' ט, עע"ש]

יאכל עד שיסב, דסלקא דעתך דהסיבת עני לא חשיבא הסיבה דאין לו על מה להסב ואין זה דרך חירות. ויש מפרשים דאדלעיל קאי עד שתחשך ואפילו עני שבישראל, פירוש אפילו עני שלא אכל כמה ימים לא יאכל עד שתחשך" עכ"ל.

נמצא שנחלקו רבנן ז"ל איך לקרוא את המשנה, שלפי פירוש קמא אחרי תיבת שתחשך יש הפסק, ואחר כך מתחיל דין חדש אפילו עני שבישראל וכו', ולפי היש מפרשים

השמשות, ורש"י שפירש ואמר שעני אוכל מבעוד יום לא לפי המסקנה פירש, ולכן הביאור המובא בברית שלום צ"ע. וכמדומני ששמעתי הערה זו בשנת תש"מ מידידי הרה"ג א"י אולמן שליט"א.

ולפי זה צריך להבין זמן שעני נכנס לאכול פיתו במלח דהיינו אחר בין השמשות וכבר חשך היום, ונמצא אוכל בחשיכה בלא נר, ותמוה לכאורה, ועיין יומא (ע"ד סע"ב, ועיין בה.

וראיתי בהגהות הגאון המובהק בעל יפה עינים ז"ל לפסחים (שם נדפסים בכרך יומא שהביא דברי הגרע"א ז"ל בשם ברית שלום, וציין לדברי המדרש בשמות רבה דלעיל וכתב: "ומזה ראייה דלא כדכתב הברית שלום לפרש דהאי אפילו עני וכו' מוסב למעלה דמהמדרש מוכח דאלמטה קאי וכפירוש רש"י ורשב"ם" ע"ש.

ותמה אני על עצמי, מה לו עם הגאון האדיר בעל ברית שלום ז"ל, והלא רבותינו

ועוד נראה לי שגם מרבותינו בעלי התוספות ז"ל יש שלא ראו את מדרש שמות רבה, כי לא בא לידם, וכדבעינן למימר לקמיה בס"ד.

פסחים (צ"ט ב' תנן): "ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין ואפילו מן התמחוי". ועיין פירוש רש"י ורשב"ם ז"ל.

ורבותינו בעלי התוספות ז"ל שם (ד"ה ואפילו כתבו: "ואפילו עני שבישראל לא

מהתנחומא, אמור מעתה כי לא מדרש שמות רבה לא היה מסודר לפני רש"י רק התנחומא" ע"כ.

והנה מה שכתב שמדרש שמות רבה אינו מובא בשום קדמון - תמוה, כי כבר הרמב"ן ז"ל בביאורו לתורה במקומות הרבה מביאו למדרש שמות רבה, וכנ"ל, ועיי' בנסמן בארוכה במפתח כתבי רמב"ן ח"ב (דף תקפ"ח ע"א, וכן מזכירים דברי מדרש שמות רבה, תלמידו הרשב"א ז"ל בחידושו ליבמות קי"ד א' וחולין (ט"ז ב'), ותלמידו הריטב"א בחידושו לעבודה זרה (כ"ו א') ובביאורו להגדה של פסח (ד"ה ובמורא גדול, ורבינו בחיי ז"ל, בביאורו לתורה בראשית (ל"ה ל') ושמות (ט' ג') ובספרו כד הקמח (ערך השגחה דף קמ"ד, וערך שבת דף שצ"ו, והריב"ש ז"ל בתשובותיו (סימן צ"ב ד"יז ע"ב, וסימן ש"ע דק"ב ע"ד, והרשב"ץ ז"ל בתשובותיו ח"ב (סימן א', וח"ג (סימן ל"ז, וסימן קל"ה, וסימן רכ"ג, ובספרו מגן אבות על אבות במקומות הרבה, ועוד שאר רבותינו הראשונים ז"ל.

וצריך לומר דאף שלא דייק בלשונו ז"ל, מכל מקום כוונתו שרבותינו ראשונים הראשונים כבעל הערוך, רש"י, רשב"ם, ובעלי התוספות, ובעל ילקוט שמעוני ובני תקופתם, הם אכן לא ראו למדרש שמות רבה, אבל רבותינו הראשונים ז"ל הבאים אחריהם כבר ראו למדרש שמות רבה וכנ"ל ודוק.

ומה שכתב מהר"צ חיות ז"ל שרש"י ז"ל לא ראה לשמות רבה - הנה בזה צדקו דבריו וכנ"ל, אבל "הראיה הברורה" שהביא איני מבין כלל, וכי יש "דין והלכה" שדברי חז"ל שנמצאים הן במדרש רבה והן במדרש תנחומא, "חייב" רש"י ז"ל להביא רק ממדרש רבה ואסור לו להביאו ממדרש תנחומא, ומאי

כך קריאת המשנה לא יאכל אדם עד שתחשך אפילו עני שבישראל, וכאן ההפסק, ואחר כך מתחיל דין חדש לא יאכל עד שיסב וכו'.

והתעוררתי בס"ד דיש להבין מדוע רבותינו בעלי התוספות ז"ל לא העירו מדברות חז"ל המפורשים במדרש שמות רבה (פ"כ ס"ס ט"ז דל"ב ע"ג: "ויסב אלהים את העם, מכאן אמרו רבותינו אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב, שכך עשה להם הקב"ה שנאמר ויסב אלהים".

הרי לנו יוצא מפורש מפי חז"ל במדרש שמות רבה, כלישנא קמא דבעלי התוספות ז"ל ולא כיש מפרשים, וכבר עמדתי בזה בחיבורי זכרון משה ח"א (סימן ד' ע"ש, ומצאתי עכשיו שבהגהות בן אריה ובהגהות הגאון רבי אליעזר משה מפינסק ז"ל לפסחים שם הרגישו בזה, אבל עם המבואר כאן אתי שפיר, שלא בא לידי בעלי התוספות ז"ל מדרש שמות רבה המאוחר ודוק היטב.

ות"ל מצאתי בהגהות הגאון מהר"צ חיות ז"ל לגיטין (ס' ב') שכבר הוא ז"ל כתב כן שבמקום אחר האריך להראות שרבותינו בעלי התוספות ז"ל לא ראו למדרש שמות רבה ע"ש, ואיצטמידו ונתחסמו דברינו בס"ד. ובהגהות מהר"צ חיות כבא קמא (צ"ב ב') כתב שגם מדרש רבה במדבר ודברים לא ראו בעלי התוספות ז"ל ע"ש].

ועכשיו ראיתי בספר כתבי הגאון מהר"צ חיות ז"ל (מאמר אגרת בקורת דף תקל"ד סע"א: "מדרש שמות רבה אינו מובא בשם קדמון וכו', ורש"י ז"ל בשום מקום אינו מביא למדרש שמות וכו', וראיה ברורה כי רש"י שמות (ט) ל"ב כתב ובמדרש תנחומא יש מרבותינו שנחלקו בזה וכו', ובאמת נמצא כל הענין בשמות רבה שם, ולמה רש"י הביאו

שבת (ל' א' שרש"י ז"ל שם לא ראה למדרש במדבר רבה ע"ש, גם זה לא קשה כלל, כי בחיבורי מנוחת שלום ח"ד (סימן ג' הראיתי בעליל שרש"י ז"ל גם למדרש במדבר רבה המאוחר לא ראה, עיין שם מפי סופרים וספרים.

ולאידך גיסא מה שכתב בספר טהרת המים שרש"י והרמב"ם ז"ל ראו רק מדרש "בראשית רבה", ולא ראו שאר מדרשי רבה ע"ש, גם זה תמוה שהם ז"ל ראו גם לויקרא רבה, ורות רבה, ושיר השירים רבה, ואיכה רבה, עיין במנוחת שלום שם (סימן ב' ד') ואכמ"ל.

חזית דדמא דמדרש רבה סומק טפי ממדרש תנחומא, אתמהא.

ולתאמור שמדרש שמות רבה לא בא לידי רש"י ז"ל, תראה שמה שתמה הגאון המובהק רבי אברהם משכיל לאיתן ז"ל בהגהות אהבת איתן על ספר עין יעקב כתובות פ"ה (סימן י"ח דל"ח ע"ב על רש"י ז"ל מדברי המדרש בשמות רבה ע"ש, לא קשיא מידי כמובן.

ומה שתמה שם באהבת איתן שרש"י ז"ל לא ראה לדברי רבותינו במדרש במדבר רבה, וכיוצא בזה ראיתי שהעיר בהגהות יפה עינים

ג. בענין אין עושים מצוות חבילות חבילות

[גידיל תורה סי' סג]

ועוד, וכך כתוב שם: "כרפס, מה שמברכין על שאר ירקות בורא פרי האדמה, לפי שאינו יכול לטעום מן המרור בלא ברכה וברכת המרור אין זו ברכה של ירקות אלא ברכת המצוות, ולפיכך אינו מברך על אכילת מרור ובורא פרי האדמה על המרור בלבד, דאין עושין מצות חבילות חבילות", עד כאן הדברים.

ובעניתי דברים ככתבם לא זכיתי להבין, דמה ענין אין עושין מצוות חבילות חבילות ברכות לכאן, והרי על היין מברכים שתי ברכות ברכת הגפן וברכת הקידוש, ועיין ברכות (מ"ט א', ותוספות ברכות (ט"ל ב' ד"ה והדר, וחידושי הריטב"א כתובות (ו' ב' ובית יוסף אה"ע (סימן ס"ב דצ"ח ע"ב וב"ח שם ועיין. [ניסן תש"נ].

פסחים (ק"ב ב'): "גמרו כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון והשני אומר עליו קדושת היום, אמאי ונימרינהו לתרויהו אחדא כסא, אמר רב הונא אמר רב ששת אין אומרים שתי קדושות על כוס אחד, מאי טעמא אמר רב נחמן בר יצחק לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות, ולא הוא תניא הנכנס לביתו במוצאי שבת מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים, ואחר כך אומר הבדלה על הכוס, ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלשן כולן לאחריו, אין לו שאני, וכו', אלא הבדלה וקידוש חדא מילתא היא ברכת המזון וקידוש תרי מילי נינהו". ועיין רש"י ורשב"ם ז"ל.

ובא לידי בהשאלה ספר הנחמד הגדה של פסח "הגדת רש"י" וראיתי שם (דף כ' שהובאו דברי דבי רש"י מספר האורה וממחזור ויטרי

ד. בענין רב יצחק בר רב יהודה

[מנוחת שלום חי"א סי' לד]

לא קא מנסיב ליה מר איתתא לבריה" שכוונתו לומר לו שהרי אתה רב יהודה עצמך בעל השמועה שכל מצוות הבן המוטלות על האב לעשות לבנו אנשים חייבים, והיינו להשיאו אשה, וכמפורש בקידושין (כ"ט א', ואם כן מדוע אינך מקיים דבריך שלך עצמך ודוק היטב.

ול**האמור** יש לומר דהא עובדא דעולא הנזכרת שם בפסחים היתה בראשונה, ולא רצה רב יצחק ללכת אל עולא משום **כבודו** של אביו, שהרי בודאי כשעולא יראהו מיד ידע שהוא עדיין לא נשוי, וכהיא דקידושין (כ"ט סע"ב שרב הונא מיד כשראה את רב המנונא ידע שאינו נשוי, משום שדרך נשואים היה לפרוס סודר ולכסות ראשם ע"ש, וישאלהו עולא מדוע לא נשא אשה, ויצטרך רב יצחק לומר משום שאבא לא מצא לי אשה מיוחסת והגונה לפי רוחו, ואם כן אין זה כבוד אביו, ומשום הכי נמנע רב יצחק ולא הלך, ואדרבה **משום כבוד אביו** לא הלך, זה הנלע"ד בדרך אפשר.

ומה שאמר רב יהודה דלא ידע מהיכא אנסיב, יש לומר היינו משום **דרב יהודה** היה גר בפומבדיתא כנודע [כקידושין ע' א' וב' ורש"י שם ושם], והרי **רב יהודה** עצמו אמר (שם ע' ב') שבפומבדיתא פסולי יוחסין הם, אדא ויונתן עבדי, יהודה בר פפא ממזירא וכו', ורב יוסף תלמידו של רב יהודה הוסיף ואמר האי בי כובי דפומבדיתא כולם דעבדי ע"ש ודוק.

ואחר שנים הרבה נדפס קובץ התורני היקר "מבקשי תורה" (גליון ל"ח דצ"ו ע"ב והועתקו שם דברות הגאון המובהק רבי זליג

פסחים (ק"ד ב': "עולא איקלע לפומבדיתא, אמר ליה רב יהודה לרב יצחק בריה זיל אמטי ליה כלכלה דפירי וחזי היכי אבדיל. לא אזל [רב יצחק אלא] שדר ליה לאביי, כי אתא אביי אמר ליה [רב יצחק] היכי אמר, אמר ליה ברוך המבדיל בין קודש לחול ותו לא. אתא [רב יצחק] לקמיה דאבוה אמר ליה היכי אמר, אמר ליה אנא לא אזלי אנא שדריתיה לאביי, ואמר לי ברוך המבדיל בין קודש לחול. אמר ליה רברבנותיה דמר וסררותיה דמר גרמא ליה למר דלא תימא שמעתיה מפומיה".

ופירש הרשב"ם ז"ל: "אמר ליה רב יהודה לרב יצחק בריה סררותיה דמר כעס עליו על שלא הלך הוא בעצמו דלא תיגמר שמעתיה מפומיה דרב יצחק אלא מפומיה דאביי, ואמרינן כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו שפתיו דובכות בקבר".

ודרך לימודי נתעוררתי בס"ד שיש להבין מדוע אכן רב יצחק לא הלך לעולא, אלא שלח את אביי במקומו, וכי להיכן הלכה מצוות כיבוד אב ואם, ובס"ד הנני כותב את אשר נראה לי להסביר על דרך אפשר אם יוכשר.

קידושין (ע"א ב': "עולא איקלע לפומבדיתא לבי רב יהודה, חזייה לרב יצחק בריה דרב יהודה דגדל ולא נסיב, אמר ליה [עולא לרב יהודה] מאי טעמא לא קא מנסיב ליה מר איתתא לבריה. אמר ליה [רב יהודה לעולא] מי ידענא מהיכא אנסיב", ופירש רש"י "איזו אשה מיוחסת" וכו' ע"ש.

ובמקומו ביארנו בס"ד עומק דברי עולא באומרו לרב יהודה "מאי טעמא

חולקים עיין תוספות יבמות שם, ורבים כתבו דכל שאינו עושה רצון אביו ואמו חשיב פסידא ועיין בביאור הגר"א ז"ל (יו"ד ס"ס ר"מ, וכבר האריכו בזה גאוני בתראי ועיין בארוכה לגרי"פ פרלא ז"ל בביאור ספר המצוות דרס"ג (עשה ט') ד"ק ע"ד ואילך, ולגאון מהרא"ל צונץ ז"ל בספרו שו"ת משיבת נפש (סימן ט"ז אות ה', ושו"ת אגודת אזור (סימן ט"ז, ושו"ת יד אליהו רגולר (סימן מ'), ולשאר הגאון רבי יוסף חיים ז"ל בספרו **שלו** שו"ת תורה לשמה (סימן ר"פ, ושם סימן רס"ו, וסימן ע"ר (וצ"ע, ושו"ת אמרי יושר ח"ב (סימן קס"ה, ולגאון רבי ברוך בער מקאמניץ ז"ל בספרו ברכת שמואל (בשיעורים למסכת יבמות, ועוד.

ואם כן לדידהו החולקים על הרשב"א ז"ל מאי איכא למימר וחזרה התמיהה למקומה, ולי נראה כאשר כתבנו, ובעזה"י עוד יתבאר היטב.

ראובן בענגיס ז"ל ראב"ד ירושת"ו המובאים בספר הר צבי (פרשת יתרו שגם הוא עמד בעובדא דרב יצחק בר יהודה דלעיל מדוע לא הלך הוא בעצמו אלא שלח את אביי ומצות כיבוד אב ואם להיכן הלכה, וכה כתב: "מצות כיבוד אב ואם אינה אלא במאכל ובמשתה, אבל כשאינו נוגע למאכל ומשתה ליכא מצות כיבוד אב והן הם דברי הרשב"א יבמות (ו' ב"ו) והוסיף הגאון הנ"ל: "דבמורא אב ואם אף אם עובר על מורא אבל על מצות כיבוד אינו עובר, והיינו עובדא דרב יצחק שלא הלך בעצמו אלא שלח את אביי במקומו, ותימה איך יתכן שעבר רב יצחק על מצות כיבוד אב ואם ולא הלך, אלא על כרחק אמנם אינו עובר על מצות כיבוד אב ואם".

והנה הספר הנ"ל אינו תחת ידי, ויש לעיין בדברים בשרשן, אבל תמיה אני על עצמי דאף דשיטת הרשב"א ז"ל כן וכנ"ל, מכל מקום מכלל מחלוקת גדולה לא יצאנו, והרי יש